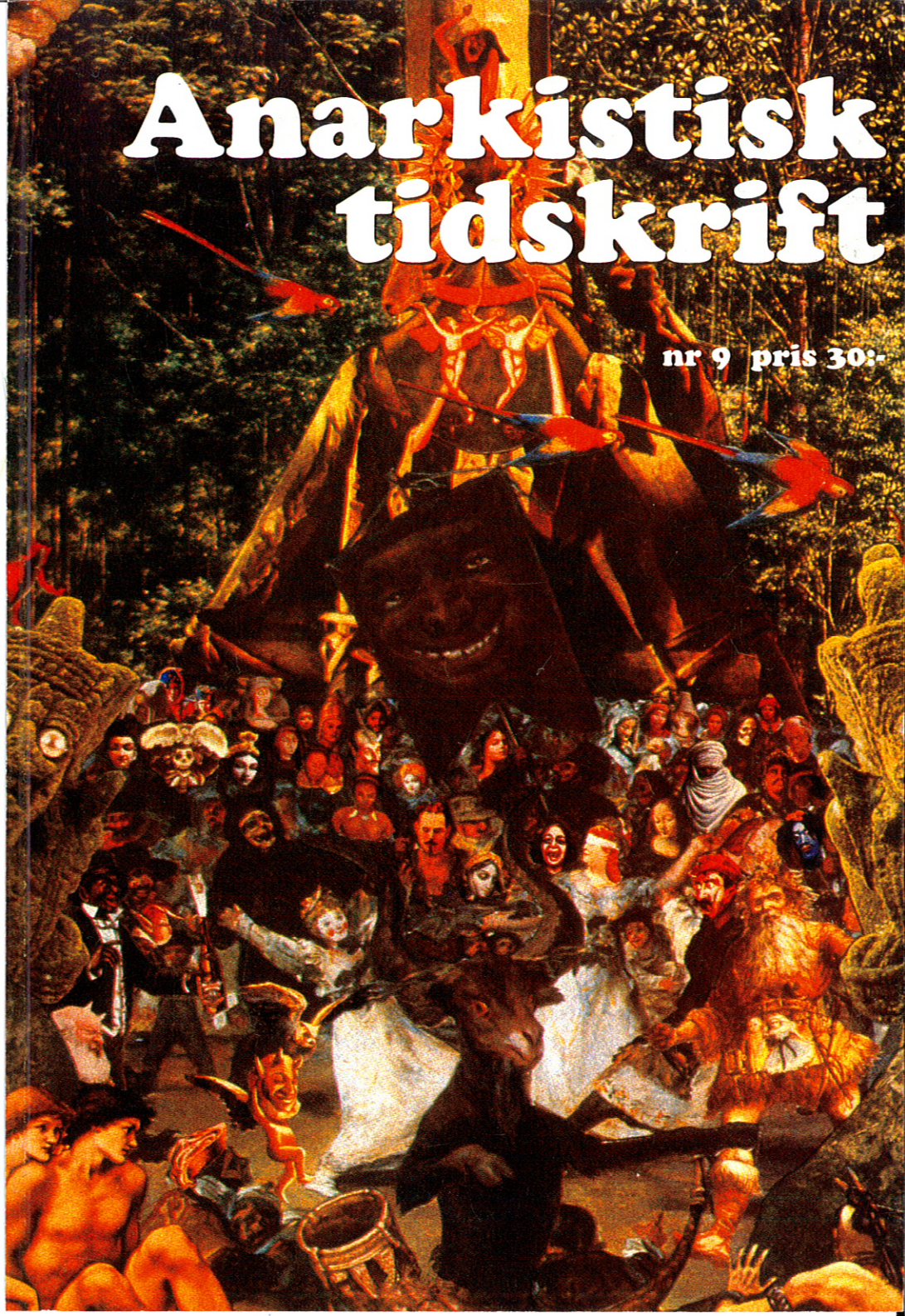

Anarkistisk tidskrift

nr 9 pris 30:-

Innehåll

Inledning.....	2
Vilka är det som blir fascister?..... <i>av Ruth Svensson</i>	7
Dear Pete!..... <i>av Anna-Klara Bratt</i>	23
Husockupanter och terroristpoliser..... <i>av Janne Flyghed</i>	31
Pirater: Andra ideal än rom, krut och guld?..... <i>av Per Lindblom</i>	39
RECENSIONER:	
Halkar Sverige efter?..... <i>av Börje Bergfeldt</i>	54
Dante, utopi och historiefilosofi..... <i>av Magnus Hörnqvist</i>	60

Inledning

Det här numret av AT inleds med en ambitiös empirisk undersökning av 55 fascister som greps i närheten av Kungsträdgården den 30:e nov 1991. Artikelförfattaren har tagit reda på det mesta som går att få reda på genom offentliga myndighetshandlingar om de här personerna. Det viktigaste resultatet av undersökningen är att fascisterna objektivt sett *inte* skiljer sig från mängden, dvs resten av befolkningen i det här landet. Med ett viktigt undantag: de är män nästan allihopa. Annars finns det ingen social faktor bland de 55 fascisterna som sticker ut från genomsnittet och därigenom skulle kunna tänkas predestinera till fascism. De är 18-åriga medelstenssons,

ifråga om arbetslöshet, hemförhållanden, ekonomi, utbildning, "sociala problem" och var de bor.

Ruth Svensson namnger tre teser som förts fram för att förklara varför folk blir fascister: klassperspektivet ("fascister är socialt underprivilegierade"), problemperspektivet ("fascister har sociala problem") och exponeeringsperspektivet ("fascister är särskilt utsatta för 'det moderna samhällets' risker"). En granskning av de 55 fascisterna ger vid handen att det inte finns några empiriska belegg för någon av teserna, som alla vunnit visst inflytande i akademisk miljö.

Genom de tre teserna, som Ruth Svensson urskiljer och testar, löper en gemensam röd tråd: de människor som blir fascister *lider brist på något* i förhållande till det övriga samhället (och måste därför gripa till extrema lösningar för att klara av sin situation). Men detta är en analytisk återvändsgränd! Ingen tes som kan härledas till denna grundinställning har något med verkligheten att skaffa. Men den är djupt rotad. Efter att ha skalat bort alla objektiva hållpunkter för "bristperspektivet" återkommer detta, förrädisk, i en subjektiv tappning mot slutet av artikeln: "många av dem / fascisterna / känner sig säkert ställda utanför samhället" (s 16).

Eftersom bristperspektivet inte lever av empiriska uppgifter och inte leder till nya insikter, måste man söka efter andra orsaker till dess popularitet eller i varje fall efterhängsenhet. Det är uppenbart att bristperspektivet motsvarar ett bestämt intresse: om man frikopplar fascisterna från det övriga samhället - genom att uteslutande försöka hitta något som de skulle sakna

jämfört med resten av befolkningen - så fritar man alla från ansvar, och då är det inte längre nödvändigt att göra ytterligare någon analys.

En annan sida av bristperspektivet är att det lätt slår över i en demonisering av fascisterna. Å ena sidan är fascisterna tragiska människoöden, det är synd om dem, å andra sidan är de inga människor utan ett slags monster, typ Hannibal the Cannibal och andra Hollywood-psykopater. Särskilt vänsterfolk är benägna att omfatta båda myterna. Här har tidningen *Searchlight's* rapportering om Sverige spelat en klar roll. Demoniseringen är dels ett resultat av att man stirrar sig blind på fascisterna (deras verbalradikalism och vapenfetischism) och dels ett resultat av föreställningen att fascister skulle fungera radikalt olikt andra människor (de saknar något som andra har).

Bristperspektivets misslyckande antyder att man istället måste ta fasta på vad som *förbinder och förenar* den lilla gruppen av fascister med resten av samhället och inte minst de härskande. Artikeln börjar med att fascismen sätts i samband med bl a rasism, sexism och homofobi. Från fascismen löper många olika trådar till andra samhälleliga förteelser, och författaren slår fast att "listan blir lång. Och den hjälper oss inte, eftersom vi snarare undrar vilka det är som tar steget fullt ut, från allmänt reaktionära till fascister." (s 7) Men det är *just där*, i listan över element som flyter in i fascismen, som analysen av fascismen måste börja! Både när det gäller att undersöka fascismen som politisk ideologi och praktik *och* varför vissa människor väljer att bli fascister. Det är nödvändigt att

utveckla en så grundlig analys som möjligt, som inte begränsar sig till fascisternas problem, propaganda eller personligheter. Dessutom är vi tvungna att acceptera att det inte finns någon enkel förklaring till fascismen - analysen måste kunna beakta och väga in flera olika aspekter.

I ett kapitalistiskt samhälle är det inte så underligt att vissa kapitalister är mer hänsynslösa än andra, och att åter andra dagligen går över lik för att hämta hem vinsten. I ett sexistiskt samhälle är det inte så underligt att vissa män väljer att använda våld mot kvinnor för att befästa sin makt och bevisa sin manlighet, medan andra män väljer andra metoder. I ett rasistiskt samhälle är det inte så underligt att vissa människor (mest män) bränner ner flyktinförläggningar och grundar invandrarfientliga partier; staten och de mäktiga har redan sina egna kanaler. Genom att resonera på det här sättet besvarar man inte frågan, varför just de som valt att bli fascister valde att bli fascister, och inte heller andra frågor som varför vissa av fascisterna är mer militanta än andra eller varför vissa fascister tror på att samhället styrs av en sionistisk ockupationsregim medan andra inte gör det. Men man placerar frågan i dess rätta, dvs sociala sammanhang.

I AT nr 6-7 publicerade vi en översättning av en artikel av Birgit Rommelspacher, *Högerextremister som offer för det moderna samhället*. I en ny version av den artikeln, *Rechtsextremismus und Dominanzkultur*, strävar hon efter att förstå kopplingen mellan fascister och det omgivande samhället med hjälp av begreppet "dominanskultur". Utgångspunkten är

att högerextremister är män med högst normala levnadsvillkor och framtidsutsikter. Fascister som har det mycket gott ställt eller är socialt utslagna markerar undantagen. I den mån de människor som är eller blir högerextremister har några problem så är det att försvara privilegierna de redan har, såsom män någonstans i mitten av de samhällsliga hierarkierna i ett av världens rikaste länder. Bland olika tänkbara sätt att hantera detta subjektivt upplevda problem, menar Rommelspacher, väljer (bliande) högerextremister en speciell form av konfliktlösning som har en lång tradition i vår kultur: hon kallar den "expansivt bemäktigande". "Slicka uppåt, sparka neråt!" är en annan möjlig översättning, med tanke på att allt kretsar kring att försvara eller erövra positioner i en hierarki.

Spinner man vidare på samma tråd framträder en mängd intressanta samband. Utifrån en serie intervjuer med tyska ungdomar hävdar Rudolf Leiprecht, "att rasistiska/etnocentriska ideologier i vardagslivet i regel inte står ensamma utan är nära förbundna med andra ideologier (t ex prestations-tänkande, anpassnings- och ordningsföreställningar, karriärstänkande, sexistiska ideologier osv). Dessa andra ideologier 'befordrar', 'förstärker' och 'uppmuntrar' ut- och avgränsningar av rasistiskt/etnocentriskt slag. (*Rassismus und Ethnocentrismus bei Jugendlichen*, s 33) I en annan skrift baserad på samma undersökning (Held et al, "Du mußt so handeln, daß du Gewinn machst...") görs det gällande, att det finns ett helt annat - och större - underlag för högerextremism bland "vinnarna" i det nya klassamhället än bland arbetslösa och utbildade arbetare.

Denna prognos styrks av den socio-kulturella skillnad som Ruth Svensson urskiljer inom gruppen av fascister; de något äldre fascisterna är ofta skinnhuvuden och har det något sämre ställt än genomsnittet, medan de yngre och förmodligen nyblivna fascisterna kommer från relativt goda förhållanden och inte alls är skinnhuvuden i samma utsträckning.

I nummer 8 av *Anarkistisk Tidskrift* publicerade vi ett Dokument, en deklARATION från ockupanterna av Folkungagatan 164 i Stockholm i juni 1990, uppläst i Stockholms Tingsrätt i oktober 1992. I det här numret kommer en uppföljning i form av en granskning av den militarisering av polisen som pågått sedan slutet av 70-talet. I artikeln *Husockupanter och antiterrorpolis* följer kriminologen Janne Flyghed polisens agerande i samband med husockupationen och sätter detta handlande i relation till inrättandet av en svensk antiterroriststyrka. Inrättandet av en sådan sk beredskapsstyrka inom polisen motiverades bl a med att andra regeringar kräver en svensk beredskap - i annat fall hotas vi av att andra länders antiterroristkommandon kommer att agera i Sverige på egen hand i extrema situationer, t ex vid flygplansskapningar. Men inrättandet av en svensk beredskapsstyrka är tveksam av flera skäl. Dels saknas den hotbild av "politisk terrorism" som skulle motivera en antiterroriststyrka av det slag som nu redan finns. Dels visar gummiparagraferna kring styrkan och polisens agerande i samband med Folkungagatan att en styrka som väl inrättats kommer att användas även där det enligt den borgerliga demokratin

spelregler egentligen inte är meningen att så skall ske. I lagförarbetena till antiterrorkommandots inrättande talas dessutom om att styrkan ska användas även i andra sammanhang! Motivering är att sammansvetsa styrkan och därigenom vinna i effektivitet. Ockupationen av Folkungagatan blev därför en ursäkt för att träna svensk beredskap i antiterrorkrigföring. Det 11 ungdomar på Folkungagatan fick erfara 1990 kan alltså komma att upprepas vid liknande eller andra situationer (vad kan hända vid konflikter på arbetsmarknaden?) i framtiden.

Vad gäller begreppet "politisk terrorism" an knyter artikeln i detta nummer till en tidigare artikel (i nr 3 av Anarkistisk Tidskrift) där Janne Flyghed ifrågasätter själva terrorismbegreppet. Militariseringsen av polisen behandlas i nr 4 av Kristina Koppel i artikeln *Det nya Europa. Om flyktningpolitiken, säkerhetstänkandet och EG*, där Koppel liksom Flyghed i detta nummer sätter in utvecklingen inom det svenska samhället i ett större europeiskt sammanhang. För Koppels del utvecklas analysen dessutom till att gälla utvecklingen i Europa i ett internationellt perspektiv.

I förra numret publicerade vi under vinjetten *Debatt* en artikel av Jose Lois Vivas, *Den enda vägen*. Vår förhoppning var att artikeln skulle initiera en debatt inom anarkistiska och andra frihetliga kretsar om utvecklingen i Sverige idag, kring frågor som slakten av den offentliga sektorn, nyliberalismen och den sk krisen. För att ge en ögonblicksbild av Sverige idag publicerar vi ett brev - *Till Pete!* - av Anna-Klara Bratt. Förhoppningsvis ger detta brev

en bakgrundsbild ur ytterligare ett perspektiv på hur den svenska krisen kan uppfattas. En av våra bokrecensioner i detta nummer, Börje Bergfeldts recension av Korpis bok *Halkar Sverige efter*, an knyter dessutom till Vivas artikel och kan med fördel även läsas som ett kompletterande debattinlägg.

Nu till något helt annat. Redaktionens målsättning är också att publicera historiska artiklar. I nummer 4 skrev Mattias Forshage om Max Stirner, i nummer 6-7 skrev Ingemar Sjöo om den svenska sjuttiotalsvänstern, i nummer 8 publicerade vi en artikel av Joyce Kornbluh om fackföreningsrörelsen Industrial Workers of the World, IWW's, historia. I detta nummer beskriver Per Lindblom den karibiska övärldens pirater vid tiden strax före och under sjöroveriets sk guldålder i början på 1700-talet. I skildringen av kustbrödraskapet, en sammanslutning av pirater på ön La Tortuga, så tonar bilden av ett alternativt samhälls-experiment fram. Det var ett slutet manssamhälle baserat på muntliga överenskommelser om inbördes solidaritet oavsett nationalitet eller religion. Dessutom menar Per att piraterna sinsemellan upphävde den privata äganderätten - något som skulle göra överensstämmelsen med anarkistiska idéer påfallande. Per Lindblom drar dock inga förhastade slutsatser, utan sätter in piraterna i sitt tidssammanhang. Piraternas syn på och behandling av kvinnor, deras rasistiska uppfattningar om svarta och indianer osv gör en direkt jämförelse med anarkismen omöjlig. Frågeställningen pekar på ett annat problem, nämligen riskerna med att pådyvla tidigare individer

eller rörelser idéer som utvecklats under långt senare tid. Det har, tyvärr, hört till vanligheten i anarkistisk historieskrivning. Alltfrån oppositionella under den grekiska sk demokratin - som också den uteslöt kvinnor (och slavar) - till religiösa rörelser under medeltiden osv tolkas in i en historieskrivning som vill gräva efter sina rötter allt längre bak i tiden. Dock finns en röd tråd i historien - en tråd av ständiga uppror, en kamp för självstyre och autonomi som tagit sig olika uttryck i olika samhällen under olika tider. Vad gäller anarkismen som rörelse och ideologi är den, som vi ser

det, en produkt av framväxten av det industrialiserade samhället. Inte desto mindre förtjänar t ex piraternas form av uppror och samhällsexperiment att föras fram i ljuset. Om inte annat så för att belysa en annan historia än den gängse - segrarnas. Och utan tvivel lyckas artikeln *Pirater: Andra ideal än rom, krut och guld?* förmedla en annan bild än den vi är vana vid när vi läser om blodtörstiga sjörövare i karibiska havet.

Redaktionen

Vilka är det som blir fascister?*

av Ruth Svensson

Ett problem som alla antifascister ställs inför är att avgöra var fascismen börjar och det övriga samhället slutar. Det är svårt att skilja kampen mot fascism från kampen mot främlings- och flyktingfientlighet, rasism, homofobi, kvinnoförakt, fanatism, våldsmantik, ja listan blir lång. Och den hjälper oss inte, eftersom vi snarare undrar vilka det är som tar steget fullt ut, från allmänt reaktionära till fascister.¹

Men detta är en viktig diskussion. Jag hoppas att den här artikeln kan reda ut en del av begreppen. Den handlar om 55 unga demonstranter, som greps 30 november 1991 i Stockholm. De hade försökt göra en utbrytning ur sverigedemokraternas tåg för att angripa den stora antifascistiska demonstrationen i Kungsträdgården.

Jag har undersökt deras bakgrund med hjälp av två offentliga register – folkbokföringen och skatteregistret. Utgångspunkten har varit den förundersökning som bifogats domstolshandlingarna. Där har jag hittat deras personnummer, uppgifter om yrken, tidigare domar och en del annat.² Även om jag har skrivit min artikel på ett ganska typiskt akademiskt sätt (för att undvika en del alltför lättfunna invändningar mot mina resultat) är den i första hand ett bidrag till en diskussion

bland aktiva antifascister.

Vi bekämpar fascismen bättre om vi vet dess orsaker. Om vi vet vilka det är som blir fascister har vi kommit en bit på vägen.

Förklaringsstyper

Det finns många olika sätt att förklara fascismen. Jag tror att man fångar de flesta av dem genom en enkel uppdelning i tre nivåer:s

* en politisk eller allmänt samhälls-
lig nivå,

* en de kulturella och symboliska
systemens, samt rörelsernas och orga-
nisationernas mellannivå och

* en individernas och levnadsmiljö-
ernas, eller varför inte det sociala
arvets, mycket brett tolkat, nivå.³

Den *politiska eller allmänt samhälls-*
leliga nivån kan innebära två saker. Antingen försöker man förklara fascismen (i det här fallet handlar det ofta snarare om högerextremism och/eller främlingsfientlighet) genom att relatera den till en politisk eller samhälls-
lig utveckling på kort eller mellanlång
sikt. Fascismen fyller ett politiskt
vacuum, skapar nya frågeställningar
som kan relateras till de svar den
erbjuder, frågeställningar som så små-

ningom sugts upp av de etablerade politiska krafterna.⁴ Den andra varianten innebär att man konstruerar någon sorts sammanbrottstest; fascismen är ett symptom på det politiska ekonomiska, ideologiska eller samtliga systems långsiktiga sönderfall. Konsekvensen blir att den inte är mycket att göra åt så länge särintressena fortsätter att brottas. Den här varianten förutsätter med andra ord någon sorts automatik liksom ett antagande om ett tidigare normaltillstånd. Antingen i form av ett fungerande politiskt system, eller en intresseharmonisk.⁵

Mellannivån är förmodligen den för Sveriges del mest och bäst utforskade. Även här kan vi tala om två perspektiv: mobilisering och organisering. Heléne Lööw är såvitt jag vet ännu helt ensam om det förra, "kulturella" perspektivet. I en rad studier av det hon kallar Vit Makt-världen visar hon hur den för samman personer från olika strömningar, från "parlamentariker" över "politiska soldater" och terrorister till skinheads och vanliga knäppskallar, i en gemensam föreställningsvärld.⁶ Som delkultur är den medvetet konstruerad för politiska syften, och samlar i Sverige 500-600 ungdomar⁷ med gemensamma träffpunkter, musikkonserter och en mängd symboliska och politiska uttrycksformer. Ett exempel är hur sverigedemokraterna lockade folk till sin demonstration 30 november 1991 genom att arrangera en skinheadskonsert utan att tala om adressen förrän demonstrationen upplöstes.⁸

Det andra perspektivet innebär att man kartlägger fascisternas rörelser och organisationer, och nätverken därmed.⁹ Här går förklaringsstypen ut

på att fascismens eventuella framgångar beror på organisationernas styrka, i ett tillräckligt välspunnet nät fastnar alltid någon. Ett av ansatsens problem är att organisationerna gärna jämföras med ett litet antal ledande eldsjälur. Ofta kan den här typen av undersökningar bli påfrestande petimetriska om de inte kombineras med något annat perspektiv. Däremot är ansatsen naturligtvis viktig som försiktighetsåtgärd och ett led i den antifascistiska kampen. Om man bevakar fascisterna slipper man obehagliga överraskningar.

Individernas, levnadsmiljöernas och det sociala arvets nivå, kan även delas upp i två perspektiv. Dels vill vi veta hur utbredda fascistiska mentaliteter och ideologier är, dels vill vi veta vilka som utför vissa handlingar som kan förknippas med fascistiska aktiviteter och tänkesätt. Det mesta av den här sortens forskning bedrivs som attitydundersökningar – dvs skriftliga eller muntliga enkäter – eller valanalyser. Dock förekommer det även att man försöker ta reda på vilka som är medlemmar i fascistiska organisationer.¹⁰ Analyser som liksom den här artikeln försöker utröna vilka som utför fascistiska aktiviteter – propaganda, våldshandlingar etc – är emellertid ovanligare, åtminstone i Sverige.¹¹

På denna nivå finns en rad olika förklaringsstyper:

*Man kan se fascismen som en klassrörelse: den gamla medelklassens, småborgerlighetens, mobilisering kring lokalsamhällets värderingar¹², den nya medelklassens försök att suga det mesta möjliga ur åttiotalets maktförskjutningar och genomdriva två tre-

djedelssamhället¹³, eller arbetarklassens reaktion på dess degradering politiskt, ekonomiskt och socialt de senaste tjugo åren.¹⁴ Detta kommer jag att kalla *klassperspektivet*.

* Det kan tänkas att fascismen är ett utslag av en extrem maskulin backlash, den är en del i försöken att undergräva den samhällsposition och det relativa oberoende som kvinnorna lyckats uppnå. Fascisterna är fascister därför att de hatar det feminina. Detta kallar jag *genusperspektivet*.¹⁵

* Ibland förekommer tanken att fascisterna är samhällets bortglömda, problembarnen, alkoholistbarnen, de mobbade, de som utsatts för sexuella och andra övergrepp, de som kommer från splittrade familjer. Jag kallar detta *problemperspektivet*.¹⁶

* Slutligen kanske fascismen är ett resultat av storstadens (och föralldel även småstadens) segregering. Olika grupper bor på olika håll, möts aldrig och lär sig aldrig att förstå varandra. Det här kan emellertid också innebära det motsatta. Åtminstone under en övergångsperiod kan man tänka sig att mötena kanske är täta men går fel. Att de som bor i invandrarrika områden blir fascister efter upprepade konflikter med invandrare, exempelvis i skolan, eller därför att de upplever att deras bostadsområde socialt deklarerats sedan invandrarna flyttat dit. Trots allt låter jag detta summeras i ett erkänt mångtydigt *exponeringsperspektiv*.¹⁷

Materialiet

Mina möjligheter att empiriskt pröva dessa olika perspektiv är mycket ojämnt fördelade. Genusperspektivet kommer jag bara att kunna beröra i förbigående, av det enkla skälet att

mitt material bara innehåller en enda kvinna (vilket naturligtvis i sig är en tydlig indikation). I övriga fall är mitt material både för litet och för yligt för att jag ska kunna påstå att jag kan föra någon av mina teser i bevis. Artikelns syfte är snarare att erbjuda något slags ramar för vidare forskning – och diskussion – och kanske antyda vilka inriktningar som verkar mest fruktbara.

Fascisterna

Först något om de 54 unga män och den unga kvinna som utgör mitt empiriska material. De har det gemensamt att de i slutet av oktober och början av november 1992 frikändes från åtalet om våldsam upplöpp och i ett par fall uppvigling, allt begånget 30 november 1991. De hade deltagit i den årliga demonstrationen till Karl XII:s staty i Kungsträdgården, som det här året, arrangerad av sverigedemokraterna, utgick från Slussen i Stockholm. Enligt polisrapporterna var demonstrationen redan från början ganska stökig. När demonstranterna sedan leddes upp till Riddarholmen invid Gamla stan därför att en stor antifascistisk demonstration, 4 000 personer enligt polisen, blockerade statyn, övergick den i upplöpp. Samtidigt som sverigedemokraternas ledning på polisens order försökte upplösa demonstrationen bröt ett par hundra deltagare igenom polisparerna och sprang på cykelbanan över den av någon anledning obevakade järnvägsbron till Tegelbacken. De tog sig sedan på olika vägar till Kungsträdgården.

Jag deltog själv som demonstrationsvakt i den antifascistiska demonstrationen och råkade hamna

framför en av de större grupperna när de kom rusande nerför Fredsgatan mellan Jacobs kyrka och Café Opera, med att par hundra flyende antifascister framför sig. Vi hade tur den gången. Just som de skulle häva sig över kravallstaketet och gå till attack körde en polisbuss rakt in i fascisthopen och drev den framför sig längs kravallstaketet en bit från statyn. Annars hade det bara varit jag och tre ungsocialister mellan dem och den hand-och-ljushållande gamla nyvänster som för kvällen utgjorde demonstrationens pacifistiska del. Jag vill helst inte tänka på vad som kunde ha hänt i trängseln om de hade kommit igenom. Vi måste vara bättre organiserade.

Nu drevs de istället rakt i famnen på ett tusental rasande och återsamlade antifascister och jagades åt alla håll. Just den här gruppen ringades så småningom in av polis på Grevgränd på andra sidan Kungsträdgården, och greps.

Är de fascister?

De greps alltså på Grevgränd. Gör det dem till fascister? De kanske hamnade där av misstag? Nej, i polisförhören medger samtliga utom två att de deltagit i sverigedemokraternas demonstration och därifrån tagit sig till Kungsträdgården. Även om de menar att de letade efter en tunnelbana hem, eller bara sprang med för att det var spännande. En av dem säger att han träffade på demonstranterna på Hamngatan och en att han hängde på utanför Café Opera, men båda medger att de följde med frivilligt och att de visste vad det var för någon demonstration.

Jaha, men de blev ju frikända? Det är riktigt, och jag kan lika lite som rät-

ten bevisa att de var ute efter att slå antifascister (eller poliser) på käften. Jag tillåter mig att tvivla på att de var ute och letade efter en tunnelbanestation, men visst kan en del av dem ha sprungit med för att det var "spännande". Jag vet ju nästan ingenting om deras privata politiska motiv.

Två argument talar ändå för att jag kan kalla dem fascister även i fortsättningen. För det första var den 30 november 1991 ett mycket speciellt tillfälle. I Tyskland hade det rasistiska våldet vuxit explosionsartat under året och upprört opinionen över hela Europa. I Sverige var det mitt under lasermannens härjningar. Drygt en vecka tidigare hade ett par tusen människor deltagit i en demonstration till den plats utanför Tekniska högskolan där Jimmy Ranjbar mördades. Att vid ett sådant tillfälle tillsammans med högst 500 andra (och 200-300 i Lund) delta i en öppet rasistisk demonstration organiserad av ett fascistiskt parti är en politisk handling som inte kan missförstås.

Det andra argumentet utgår från vad jag vill få reda på. Den här artikeln handlar inte om vilka som hyser rasistiska åsikter, röstar på sverigedemokraterna eller bränner flyktingförläggningar. Någon heltäckande bild av fascismen eller rasismen i Sverige kan den inte presentera. Däremot kan den svara på vilka som deltar i organiserade fascistiska gatuaktioner i Stockholm.

De här personerna lät sig inte stoppas av något annat än polisiär övermakt. Inte heller det kan missförstås.¹⁸

Vilka är de?

Femtiofyra män, en kvinna. En invan-

drare. Den yngste femton, den äldste tjugofem, medianåldern är arton år.¹⁹ Fyrtiosju av dem bor i Stockholms län, en i norra, resten i östra eller södra Sverige. En av dem säger i polisförhören att han är medlem i sverigedemokraterna (20 år), två av dem har senare gripits tillsammans med ledande VAM-medlemmar (21, 22 år). Det är vad jag vet om deras anknytning till den organiserade fascismen.

Klassperspektivet

Kanske något oegentligt låter jag här en äldre uppfattning representeras av Heléne Lööw. Hon hävdar i en tidig artikel att det framför allt är fyra kategorier som låter sig rekryteras till fascistiska organisationer: Pensionärer (vissa av dem är naturligtvis fascister sedan trettioåret), ungdomar (som saknar arbete eller bostad eller bådadera), "arbetslösa" (inom citationstecken eftersom där inkluderas de som ofrivilligt tvingats byta arbete eller är sysselsatta genom AMS) samt yngre akademiker med stora studieskulder. Samtliga grupper med ekonomiska och andra svårigheter, och som har anledning att känna sig svikna av, eller utanför samhället.²⁰

Denna uppfattning, som är mycket vanlig inte minst i Tyskland, ifrågasattes för ett par nummer sedan i Anarkistisk Tidskrift av Birgit Rommelspacher. Hon menar att man inte kan säga att någon kategori är mer benägen än någon annan att uppvisa fascistiska attityder. Det finns heller inga belägg för att de mer välintegrerade i mindre utsträckning än andra uppvisar fascistiska attityder, möjligen kan det vara tvärtom.²¹

Det här kräver till att börja med

några kommentarer: För det första redovisar Lööw inga empiriska belägg alls i den nämnda artikeln, men sammanhanget antyder att hon i tankarna har dels undersökningar kring medlemssammansättningen i trettioårets organisationer, dels de personer som figurerade i rättegången mot Nordiska Rikspartiets aktionsgrupp i Göteborg 1986.²² Rommelspacher å sin sida refererar bara till attitydundersökningar och valanalyser.

För det andra talar de om olika fenomen, medlemssammansättning och attityder, vilka inte nödvändigtvis behöver sammanfalla. Den här artikeln handlar som sagt om något tredje, aktiviteter.

För det tredje refererar Lööw till Sverige, Rommelspacher till Tyskland. Till saken hör också att Lööw på senare tid tycks ha reviderat sin uppfattning. I artikeln Nationalsocialistisk undergroundkultur säger hon att:

Medlemmarna är sällan socialt utslagna utan har ofta vanliga arbeten eller studerar, men på fritiden umgås de praktiskt taget uteslutande med likasinnade.²³

Det om tidigare forskning. Men hur är det? Är våra fascister mer arbetslösa än andra?

Nej.

Av de tjugo personer som fyllt 19 år den 30 november 1991 säger en att han varit arbetslös nyligen och en säger sig fortfarande vara det. Den senare taxerades för övrigt för en inkomst på 188 000 kr under 1991. Bortser vi från en studerande (56 000) och en värnpliktig (51 000) har vi bara en riktig låginkomsttagare i försam-

lingen, en vaktmästare (33 000).

Vad arbetar de med? En uppger inget yrke (98 000). Annars har vi tre byggnadsarbetare, till vilka vi kanske också kan räkna en maskinist på en rivningsfirma och en snickare.²⁴ Sedan har vi två lagerarbetare, två vaktmästare, en asfjaltsläggare, en gjuiteriarbetare, en barnskötare, en kuverterare, en tidningsdistributör, en brevbärare, en parkarbetare, en bilplåtslagare och en kock (arbetslös). Arbetaryrken helt igenom alltså, och för åldersgruppen som helhet skulle vi nog ha kunnat vänta oss ett par tre ytterligare studerande. Men de är inte arbetslösa.²⁵

Räknar vi bort den studerande och den värnpliktige har de en medianinkomst på 122 000 kr under 1991,²⁶ vilket är väsentligt över den medianinkomst som gällde för hela riket, 104 160 kr.²⁷

Saknar de bostad? Bara de yngsta. Samtliga som fyllt 18 men inte 20 år är folkbokförda hos föräldrarna, eller hos den ena föräldern, men bara 33 % av dem som är mellan 20 och 26 år.²⁸ Detta ska jämföras med ett riksgenomsnitt på 81 % för 18-19-åringar och 35 % för dem mellan 20 och 24 år.²⁹

Eftersom de är så unga finns det all anledning att också ta en titt på deras föräldrars ekonomiska ställning. Jag har räknat på enklast möjliga vis. Utgångspunkten är föräldrarnas taxerade förvärvsinkomst under 1991. Jag lägger samman faderns och moderns inkomster, oavsett om de (numer) bor tillsammans eller inte. Det ska medges att detta inte riktigt speglar den faktiska situationen, men jag anser att det är det minst dåliga alternativet. Det bör i alla fall ge ett grovt mått på den ekonomiska standard som barnet har haft

under uppväxttiden (och kanske indirekt på hur väl integrerad familjen har varit i samhället). Var barnet faktiskt borta bortser jag alltså från, likaså från hur många barn som funnits i familjen.³⁰

Vi får då fram en medianinkomst på 340 000 kr per familj.³¹ Eftersom en av familjeinkomsterna är dramatiskt högre än de andra kan det finnas skäl att se efter vad som händer om vi bortser från den. Nästan inget. Vi får då en medianinkomst på 337 500 kr.³²

Detta ska jämföras med medianinkomsten i Stockholms stad som vid samma tid för jämförbara familjer låg på 367 381 kr.³³ Fascisternas familjer har alltså en medianinkomst som ligger knappt 9 % under medianinkomsten i Stockholm. De tycks ha vuxit upp under knappare omständigheter än andra, om man utgår från stockholmsförhållanden, men skillnaden är ändå inte så stor att det går att generalisera utifrån den. Vi får heller inte glömma att familjeinkomsterna varierar mellan 238 000 och 2 330 000 kr. Även fascismen har sitt klassamhälle.

Slutsats: Fascisternas personliga ekonomiska omständigheter är fullt jämförbara med deras jämnårigas. Framför allt de äldre av dem studerar i något mindre utsträckning än andra i deras ålder, men de går inte arbetslösa. Deras inkomster ligger snarare något över genomsnittet för deras åldersklasser. De flyttar hemifrån något senare än genomsnittligt i Sverige. Deras föräldrar har för stockholmska förhållanden något lägre medianinkomster, men skillnaden är knappast så stor att de kan kallas underprivilegierade. Framförallt inte om man jämför med

inkomstnivån i riket som helhet, vilken ligger kring fyra femtedelar av Stockholms.³⁴

Problemperspektivet

Vi kan raskt konstatera att deras synliga problem är av det mer modesta slaget. Det finns inga spår av allvarligare drogmissbruk, undantaget helgfylla bland boneheads.³⁵ Sex av dem (19, 19, 20, 22, 22, 25 år) var dömda tidigare, men ingen av dem till någon allvarligare påföljd än villkorligt. Två av dem var dömda två gånger, de andra en gång. Det handlar undantagslöst om provocerat gatubråk och liknande i fyllan och villan. Vidare dömdes en 17-åring till skyddstillsyn och en (tidigare dömd) 20-åring till en månads fängelse för misshandel begången 30 november 1991. Om samtliga dessa räknas till en "problemgrupp" – vilket innebär att ge begreppet "problem" en mycket vid tolkning – utgör denna ändå inte mer än knappt 13 % av hela populationen. Det är naturligtvis en överrepresentation, och en mycket kraftig sådan, men längre än till dessa är det svårt att tänja en "problemgruppsförklaring".³⁶

Däremot skulle vi kunna få en indikation på mindre synliga störningar genom att undersöka deras familjeförhållanden. Jag känner inte till någon svensk forskning på det här området, men i Tyskland och USA har det skrivits mycket om förhållandet mellan familjestrukturen och den fascistiska mentaliteten. Wilhelm Reich, Erich Fromm, Theodor W Adorno och Alice Miller kan sägas representera fyra olika generationer av forskare som arbetat med det här temat.³⁷

Jag kan dock inte komma åt de

intrikata samband som den här typen av forskning behandlar. Då måste man studera individerna var för sig. Vad jag kan göra är att undersöka om deras familjeförhållanden på något avgörande vis *avviker* från vad som är vanligt i jämförbara grupper. Detta skulle i så fall *indikera* att det vore värt besväret att titta närmare på den här problematiken. Närmare kommer jag inte.

Den enda variabel jag kan pröva är om de biologiska föräldrarna bor tillsammans.³⁸ Det visar sig då att i 26 fall av 52 (29 av 55 om jag räknar med tre döda/utvandrade fäder) bor föräldrarna idag på skilda håll.³⁹ Det är 50 % (53).

Och det är en mycket hög överrepresentation. Den närmaste jämförelse med officiell statistik som jag kan göra visar att andelen isärflyttade föräldrar till jämförbara ungdomar ligger en bit över 30 %.⁴⁰ Jag kan inte få fram någon exakt jämförbar siffra, men även om vi antar att den skulle ligga så högt som 35 % för mina åldersgrupper, handlar det ändå om en överrepresentation på 43 %.

Slutsats: Problemperspektivet är inte ogrundat, men det har en mycket begränsad räckvidd vad gäller fascisternas personliga situation. Däremot bor deras föräldrar i betydligt högre grad än andras på skilda håll. Det verkar finnas goda skäl att titta närmare på förhållandet mellan familjen och fascistisk mentalitet även i vår tid. Reich, Fromm, Adorno och Miller tycks dessvärre behålla sin aktualitet.

Exponeringsperspektivet

Segregation och rasism har alltid hört ihop. Historikern Anthony King menar

att rasismen, som vi känner den idag, i stor utsträckning är en produkt av den rumsliga segregering efter klass som tog fart i Västeuropas städer under senare delen av 1700-talet, och spreds vidare med kolonialismen till de brittiska, franska, belgiska, holländska och tyska kolonierna.⁴¹

Segregeringen är stark även i Stockholm, vilket bland annat bekräftar i Storstadsutredningen som publicerades 1990,⁴² men den tycks inte spela någon större roll som orsak till fascistiska aktiviteter. Av mina 55 fascister bor 47 stycken i Stockholms län. Av dem bor 36 % i någon av de mest invandrarrika kommunerna eller församlingarna inom Stockholms stad,⁴³ vilket ska jämföras med 26,5 % av befolkningen som helhet. Endast 13 % bor i någon av de tio invandrarfattigaste kommunerna eller församlingarna, jämfört med 14,5% av befolkningen som helhet.⁴⁴

Slutsats: De 47 fascister som bor i Stockholms län är alltså fördelade nästan proportionellt med den övriga befolkningen på invandrarrika och invandrarfattiga områden. Det finns en överrepresentation (36%) i invandrarrika kommuner och församlingar, men det bör sägas att det rör sig om stora områden där det också kan finnas invandrarfattiga stadsdelar. Den avvikelser som finns pekar på att det snarare skulle handla om osmidig samlevnad än bristfällig kontakt.

Ett historiskt perspektiv

En del av de frågor som väckts och vidrörts kan belysas bättre om vi övergår från det statiska perspektiv som använts hittills, och inför tiden som

variabel. Detta kan jag göra genom att dela upp fascisterna efter ålder. Det är naturligtvis inte utan problem att dela upp en så liten grupp som 55 personer i ännu mindre delar, men vi nöjer oss med att notera endast kraftiga utslag.

Uppdelningen ger, med detta i tanken, en hel del intressant information. Föräldrarnas medianinkomst varierar mycket lite mellan åldersgrupperna.⁴⁵ Desto mer varierar familjeförhållandena. Medan endast en tredjedel av 15-17-åringarnas föräldrar har flyttat isär är andelen den dubbla i de båda äldre åldersgrupperna.⁴⁶ Det är alltså bland dem vi hittar hela avvikelserna från genomsnittet.

Det är däremot bland 15-17-åringarna som vi hittar fem av de sex personer som bor i invandrarfattiga områden. De som kommer från invandrarrika områden är jämnt fördelade, men även där hittar vi en något mindre andel bland de yngsta.

Ett kulturellt perspektiv

Det är känt att sverigedemokraternas 30:e novemberdemonstration 1991 präglades av stora motsättningar mellan organiserade fascister och skin/boneheads.⁴⁷ Samtidigt samlade den betydligt fler deltagare än vid de omedelbart föregående tillfällena, den bör alltså ha räknat en hel del nyttillkomna demonstranter. Allt som allt kan vi anta att den innehöll minst tre klart åtskilda ungdomsgrupper med olika livsstilar: organiserade fascister, boneheads⁴⁸ och ungdomar som ganska nyligen tagit steget över till en öppet fascistisk åskådning.

Jag har gjort en ungefärlig uppdelning enligt en del saker de säger i polisförhören. På så vis har jag kunnat

sortera in 30 personer i antingen en bonehead- eller en "mainstream"-grupp, enligt följande:

I polisförhören säger 16 personer *antingen* att de är skinheads *eller* att de innan de gick till demonstrationen deltog i uppladdningen i skinheadsbaracken bredvid Fryshuset på Söder *eller* att de efter demonstrationen skulle följa med till den av sverigedemokraterna arrangerade skinheadskonserter. Till dessa har jag också räknat en person som jag identifierade som skinhead på ett passfoto taget nästan exakt vid samma tidpunkt som demonstrationen. Boneheadgruppen summerar alltså sjuutton personer.

Å andra sidan har 13 personer i polisförhören sagt *antingen* att det var skinheads som stod för allt våld vid tillfället, *eller* att det var skinheads som jagade dem till den plats där de greps *eller* bara att de allmänt sett var rädda för skinheads. Dessa tretton utgör min mainstreamgrupp.⁴⁹

Den ungdomskulturella uppdelningen förstärker det tidigare mönstret. Boneheads är helt dominerande bland de äldre (åtta av nio, den nionde oidentifierad). Vi hittar starkare skillnader mellan familjeinkomsterna, där medianinkomsten för den yngsta mainstreamgruppen (sju personer, 15-17 år) ligger på 416 000 kr, medan den för de äldsta boneheads (åtta personer, 21-25 år) ligger på 337 000 kr. Av mainstreamgruppens föräldrar har 23 % flyttat isär, jämfört med 65 % av boneheadgruppens, även här blir skillnaderna större om vi polariserar efter ålder. Slutligen tillhör fyra av de sex som kommer från invandrarfattiga områden mainstreamgruppen, ingen av dem är bonehead.

Slutsats: En "historisk" uppdelning efter ålder och ungdomskultur ger ett ganska tydligt resultat. Den yngsta gruppens föräldrar har högre inkomster, de ligger t o m klart över genomsnittet i Stockholm. De har i betydligt mindre utsträckning flyttat isär och det är även i den här gruppen vi hittar fem av de sex som bor i invandrarfattiga områden (den sjätte var för övrigt 18 år). Var femte av dem är bonehead, hälften ungdomskulturellt oidentifierade.

De äldre har föräldrar med betydligt lägre inkomster, som i stor utsträckning har flyttat isär, de bor ofta i invandrarrika områden och de har anammat den självdestruktiva boneheadkulturen.

Epilog

Den enklaste tolkningen är förstås att nya grupper söker sig till fascismen. Det är tydligt att det inte (längre?) handlar om de fattigare och mer utsatta delarna av befolkningen. Vi kan möjligen förvänta oss att deras *klassavsmak*⁵⁰ inför de mer oartikulerade delarna av rörelsen så småningom övergår i ett delvis anammande. De upptar inte boneheadsens livsstil, men de kanske börjar klä sig som dem och lyssna på samma musik. Deras framtidsutsikter hindrar dem förmodligen från att gå längre.

Vara hur det vill med det. Jag tror i alla fall att jag har kunnat belägga att fascismen inte nödvändigtvis drar till sig någon social grupp framför någon annan.

Däremot kan man urskilja olika grupper bland fascisterna. Vidare forskning får utvisa om detta är ett typiskt mönster, eller bara gäller för en

speciell historisk situation. Om det är typiskt bör det betyda att ungdomar från många olika grupper nosar på fascismen i de övre tonåren, men bara de med speciella förutsättningar blir kvar.

Alternativt kan man tänka sig att det som hände 1991 var en vattendelare. Charles Westin och Erling Bjurström har redovisat undersökningar som tyder på att fientligheten mot flyktingar ökade markant bland ungdomar någon gång mellan 1989 och 1991.⁵¹ Westin hänvisar till den socialdemokratiska regeringens kraftiga inskränkningar i asylrätten, och de effekter detta fick på den allmänna opinionen. Man kan naturligtvis också peka på att både sverigedemokraterna och stormnätverket ökade sin politiska aktivitet i samma veva, men man får i så fall problem med att förklara att de plötsligt lockar till sig *nya* grupper. Förhållandet mellan statlig rasism, organiserad fascism och, ska vi kalla det klassinstinkter, behöver utredas. Mina resultat är dock öppna för båda dessa tolkningar.

Men framför allt kommer fascisterna inte från någon tydligt urskiljbar grupp. Många av dem *känner sig* säkert ställda utanför samhället, men objektivt sett är de flesta av dem inte mer utanför än andra – snarare tvärtom. Kanske finns det heller inte någon självklar koppling mellan arbetslöshet och fascistiska aktiviteter? Fascisterna är Svenssons barn helt enkelt, de står inte utanför samhället, de är en del av det, en sjuk del må vara, *de går inte att förklara bort*.

I mitt arbete som biljettförsäljare i Stockholms tunnelbana har jag ett par år kunnat iakta en grupp ungdomar som brukar tillbringa ett par timmar av

varje veckoslutskväll i biljetthallen. För ett par år sedan var de mainstreamklädda 13-14-åringar som lika ofta sjöng Staten och Kapitalet som heilade i pubertala försök att provocera. Idag är de flesta av dem rakade på huvudet, bär gröna eller svarta bombarjackor, de heilrar fortfarande men dricker framförallt kopiösa mängder folköl (både flickor och pojkar). Jag kan se att de blivit säkrare i att leva ut sina aggressioner. Jag vet att de kommer från ett välmående villaområde i närheten. Ett par av personerna i min undersökning kommer också därifrån, kanske tillhör de dem jag har sett så många gånger? Är det dem eller deras föräldrar jag ska hata?

Svaret är naturligtvis enkelt. Ska vi överleva måste vi krossa fascismen. Men något kanske vi också kan göra åt dess rötter?

Noter

* Den här artikeln hade inte varit möjlig utan A:s trägna arbete. Tack även till B och C. Artikeln tillägnas N.

1. Jag ger mig inte in på att försöka åstadkomma någon filosofiskt oantastbar definition av begreppet fascism. I den här artikeln betyder fascism helt enkelt en strävan att genom (a) politiskt våld genomdriva en (b) militant reaktionär politik med (c) rasistiska förtecken.

2. De domstolshandlingar jag använt finns på Stockholms tingsrätt, brottmål B 12 5287/92 och B 12 5291/92. Jag har även använt mig av uppgifter från Handens tr B 969/90, Jakobsbergs tr B 5357/91, Nacka tr B 155/90, Solna tr B 203/89 och B 833/91 samt Södertälje tr B 258/86 och B 468/86. Det bör tilläggas att en undersökning av den här typen

knappast varit möjlig någon annanstans än i Sverige. Man kan tycka vad man vill om personnummer, men offentlighetsprincipen är viktig att slåss för.

3. Med detta menar jag inte att man nödvändigtvis måste välja mellan dessa nivåer, eller att de utesluter varandra. Tvärtom kan man nog tänka sig att de bästa förklaringarna är de som försöker kombinera flera nivåer. Det hindrar inte att man i de flesta fall betonar en nivå betydligt starkare än de andra. Jag tror också att det kan finnas en poäng med att i sin argumentering skilja dem åt, för att på det viset få bättre överblick över hur den egna förklaringsstypen är sammansatt, liksom över dess brister.

4. Detta är en viktig del av resonemanget i Fryklund/Peterson. Studien är emellertid samtidigt ett utmärkt exempel på hur en kombinerad förklaringsstyp kan konstrueras.

5. Hit kan man räkna en tidig uppsats av Heléne Löow, Löow 1988, där det på s 185f bl a heter att "En stabil samhällsekonomi är en förutsättning för att extremgrupper inte ska få fotfäste. Vid sidan av ekonomisk och social stabilitet är det viktigt att ett jämviktsläge råder". Liknande uppfattningar har framförts i kulturartiklar i Dagens Nyheter av Martin Woollacott (13/8 1992): "Invandrarfientligheten är därför, som jag ser det, först och främst en reaktion mot att den nationella gemenskapen gått förlorad" och Anna-Lena Lodenius (11/1 1993): "I kristider känner allt fler att de står utanför, och risken är att den här gruppen växer, men fortfarande rör det sig trots allt om slutna kretsar där man ställer mycket speciella krav på deltagarna".

6. Löow 1988 s 167ff, 175f, Löow 1991, Löow 1992.

7. Löow 1992 s 559.

8. Man kan invända att Löow alltför lite utnyttjar den numer ganska sofistikerade svenska ungdomskulturforskningens teoretiska rön, men betydelsen av det pionjärarbete som hennes kartläggning utgör kan ändå inte överskattas. Att ungdomskulturforskningen i Sverige ännu inte presterat något vägande arbete i ämnet är en stor skam.

9. Standardverken här är Löow 1990 och Lodenius/Larsson, men även äldre arbeten som Wärenstam bör nämnas. Liksom journalisten Per Nygrens artikelserie i Göteborgs-Posten hösten 1991.

10. Det ligger i sakens natur att den typen av undersökningar gärna blir av historisk karaktär. Den enda större svenska undersökning jag känner till, Löow 1990 kap 8, arbetar bl a med avhemligt material från säkerhetspolisens arkiv.

11. Om aktiviteter som samhällsvetenskaplig kategori, se Söderberg s iv f.

12. Fryklund/Peterson s 157f, med reservation för distinktionen mellan fascism och högerextremism/främlingsfientlighet.

13. Jag känner inte till någon svensk forskning från det perspektivet, men den californiske historikern Mike Davis har visat hur de vita villaförorterna utanför Los Angeles under 70- och 80-talen blivit en viktig rekryteringsbas för allsköns extremhöger i USA, Davis 1992 s 160ff. Typexemplet är annars det tidiga sextiotalets Goldwaterkampanj, Davis 1981 s 35ff.

14. Inte heller här känner jag till någon forskning på svensk botten, men den här förklaringsstypen är vanlig i tyska studier, t ex Stöss s 213f. Enligt en attitydundersökning som redovisas i Bergman/Swedin s 82 är arbetarklassen generellt mindre välvilligt inställd till invandrare än

medelklassen. Det är emellertid inte samma sak som att de i större utsträckning blir fascister.

15. Löw 1992 berör kvinnosynen inom svensk fascism och nazism från tjugotallet och framåt och är en förstudie inför en kommande, brett anlagd studie.

16. Vad jag vet finns det ingen svensk forskning på det här området, men det har behandlats utförligt vad beträffar trettioalets tyska nazism och det amerikanska kallkrigssamhället av bl a Reich, Fromm, Adorno och Miller. Det skymtar dock i Lodenius 1991, i berättelserna om unga män med karaktärsstörningar, och möjligen även i Löw 1991 och 1992, i ett resonemang om att de som tar till sig den fascistiska undergroundkulturen söker "kanalisera den frustration de känner inför ett samhälle som inte förstår och inte heller har någon vilja att förstå", Löw 1991 s 108, eller för att den erbjuder "en social gemenskap som många annars skulle sakna", Löw 1992 s 559. Det här perspektivet har en tendens att kopplas samman med en sammanbrotts-tes.

17. Inom ramen för den stora attitydundersökning som redovisas i Bergman/Swedin har även genomförts en prövning, ända ner på postnummernivå, av orsaksfaktorn bostadsort. Den slutsats författarna drar är att attityderna till invandrare inte påverkas alls av var man bor inom städerna, däremot finns en klar skillnad mellan stad och landsbygd, Bergman/Swedin s 74ff.

18. Slutligen: De är visserligen bara 55 stycken. Men därmed utgör de minst en tiondel av svrigedemokraternas demonstration 30 nov -91, och kanske en tjugondel av den nuvarande Vit Makt-världen med sympatisörer. Så visst kan man i någon mån göra vidare generalisering-

ar. Jag har dock inte gjort det.

19. Medelåldern är 18,25; standardavvikelsen 2,3.

20. Löw 1988 s 183f.

21. Rommelspacher

22. Löw 1988 s 156 resp. 183. Löw's undersökning redovisas i Löw 1990 kap 8. Här vill jag göra två anmärkningar. För det första har Löw gjort sin socialgruppsindelning efter yrkestitlar, vilket trots allt är en betydligt mer osäker metod än att gå efter inkomsten. För det andra resonerar hon inte i termer av relativa tal utan i absoluta. Socialgrupp III intar därmed en ganska stor plats även om den skulle vara underrepresenterad i förhållande till befolkningen som helhet. Hon redovisar bland annat på s 305 den sociala bakgrunden hos 106 män som ingick i SA (stormavdelningarna) i de båda största partierna, i Göteborg och Stockholm 1933 och 1935. Socialgrupp I utgjorde 8,3 %, socialgrupp II 38,8 % och socialgrupp III 34,4 %, 21 % var arbetslösa. Andelen från socialgrupp II var betydligt högre bland dem hon kallar "politiska funktionärer". Särskilt tvivelaktigt är att studenter utan åtskillnad räknas till socialgrupp II.

23. Löw 1991 s 108.

24. Räknar vi med de yngre också hittar vi en murare, en arbetslös snickarlärling och en elev på bygg- och anläggnings-teknisk linje i gymnasiet. Byggnadsnäringsen bidrar alltså med åtta personer av 55, vilket får sägas vara en kraftig överrepresentation. Det säger antagligen en del om manlig arbetarkultur.

25. Jag uteslöt de nio artonåringarna eftersom de med två undantag, en brevbärare (115 000) och en som inte uppger något yrke (32 000) är studerande med genomgående låga inkomster. Sedan hör det förstås till saken att ungdomsarbets-

lösheten sedan dess mer än fördubblats. Hur detta drabbat dem jag undersökt vet jag dock inte.

26. Medelinkomsten var 127 700 kr, med en standardavvikelse på 36 000.

27. Medelinkomsten var 107 740, enl Statistisk årsbok för Sverige 1993, tabell 207, Inkomsttagare efter ålder, kön, civilstånd och inkomst 1990, Män 20-24 år. Jag har deflaterat siffran enligt konsumentprisindex (d v s multiplicerat med 1,085). Förvärvsintensiteten var enligt tabell 319 i samma källa 1990 76,1 % i samma ålder, vilket ska jämföras med 90 % i min grupp.

28. Grupperna innehåller 16 respektive 24 personer. Eftersom jag har gjort min undersökning utifrån den aktuella folkbokföringsadressen anger åldern här hur gamla de var den sista februari 1993. I resten av artikeln refererar jag till hur gamla de var 30 november 1991.

29. Rikssiffrorna kommer från en intern undersökning gjord av Boverket på FOB 90-materialet, kallad SDB DE 314 (som visar ett antal av 95 980 resp. 107 582 män), vilken jämförts med det totala antalet män i dessa åldrar (118 375 resp. 307 635) enligt FOB 90, SCB Del 2, Folkmängd och sammanboende, s 101. Man kan invända att ungdomar har svårare att få tag på bostad i Stockholm än i övriga riket. Det finns dock inga siffror för bara Stockholm. Å andra sidan är det nog så att de mer slipade aktivisterna hellre skriver sig på sina föräldrars adresser än där de verkligen bor. Om detta kan jag dock bara spekulera.

30. Jag tar naturligtvis inte heller hänsyn till barnens inkomster. Ytterligare tre anmärkningar bör göras. För det första vet jag inget om ifall föräldrarna äger hus, bostadsrätt eller fastighet, eller hyr sin bostad.

För det andra deklarerar ett fåtal föräldrar även en skattepliktig förmögenhet i kontanter eller värdepapper. Jag har ansett det rimligt att anta att de brutto kan utöka sin inkomst med 5 % årligen av denna förmögenhet, utöver vad som tas upp under inkomst av kapital i deklarationen. Har man en förmögenhet på 1 000 000 lägger jag alltså 50 000 till årsinkomsten.

För det tredje har jag i tre sorters fall varit tvungen att uppskatta en inkomst. Det gäller dels två fall där faderns namn och personnummer är hemliga med hänvisning till sekretesslagen ("barnets bästa"). Dels gäller det de tre fall där fadern är död eller sedan minst tio år utvandrad. Slutligen har jag fem fall (fyra män och en kvinna) där den ena förälderns inkomst är lägre än 30 000 kr. av för mig okänt skäl. Av två anledningar har det verkat rimligt att här fingera en inkomst. Dels har jag hittat en del styvföräldrar, som undantagslöst har betydligt högre inkomster inte bara än den frånskilde föräldern utan även än genomsnittet. Dessa bortser jag helt ifrån. Dels kompenseras man på olika sätt vid en förälders frånfälle (även om det handlar om ganska snålt tilltagna belopp). Principen har varit att fingera en inkomst som motsvarar det bidragsförskott som utgår från försäkringskassan för ett barn, 40% av basbeloppet/månad, f n 1147 kr. Den underhållsskyldige föräldern måste i sin tur betala samma belopp till försäkringskassan, men har rätt att för egen räkning behålla 120 % av basbeloppet plus "skälighetshyra" plus 300 kr/månad. Om man tjänar så mycket att man precis har råd att betala ett underhållsbidrag fullt ut, och har en hyra på 3 000 kr/månad, innebär

detta att man idag måste ha en årsinkomst före skatt på ungefär 145 000 kr. I november 1991 skulle detta stanna vid ungefär 140 000 kr vilket utgör min fingerade inkomst. Tillsammans utgör dessa fingerade inkomster 1 400 000 kr av en total lönesumma för samtliga föräldrar på 22 084 000 kr, eller 6,3 %.

31. Medelinkomsten är 401 530 kr, med en standardavvikelse på 290 210.

32. Medelinkomsten är 365 810 kr, med en standardavvikelse på 119 750.

33. Medelinkomsten är 396 459 kr. Källa: Statistisk årsbok för Stockholm 1993, s 283, tabell 211, Medelinkomster (tkr) för familjer efter familjetyp, antal hemmavarande barn under 18 år, inkomståret 1990, kolumnen Sammanräknad inkomst, familjer 20-64 år med barn, gifta samtaxerade. Jag har deflaterat enligt konsumentprisindex. Ett alternativt sätt att räkna som också det går att argumentera för med hänsyn till att långtifrån alla föräldrar i mitt material verkligen bor ihop, är att lägga samman medianinkomsterna för män och kvinnor i åldersgruppen 35-49 år (tabell 207). Vi skulle då få en sammanlagd deflaterad medianinkomst på 362 715 och en medelinkomst på 401 016 kr. Båda angreppssätten går att försvara utifrån hur jag har satt samman mitt material, men skillnaderna blir som synes marginella. Vi ska emellertid komma ihåg att bara en knapp tredjedel av föräldrarna bor i Stockholms stad, där den genomsnittliga lönenivån ligger 22-23 % högre än i övriga riket. (Jag har jämfört medelinkomsten för Samtliga män resp. Samtliga kvinnor i tabell 207 (se ovan) med Sammanräknad nettoinkomst för män och kvinnor, i tabell 221, Inkomsttagarna fördelade på olika slag av inkomster och

avdrag samt efter kön 1990, i Statistisk årsbok för Sverige 1993, s 195.)

34. Se not 33.

35. D v s fascistiska skinheads.

36. Kriminalregistret är i sig inte offentligt, men jag har fått mina uppgifter från de utdrag som bifogats rättegångshandlingarna. De är dock daterade vid olika tillfällen, 21/5, 11/8, 14/8 eller 13/10 1992.

37. Reich, Fromm, Adorno et al, Miller 1982 och 1991 s 80-94.

38. Om de har flyttat isär vet jag alltså inte när det skedde, ännu mindre vem som fick vårdnaden. Av dem som är skrivna på samma adress som den ene föräldern är dock tre fjärdedelar skrivna hos modern.

39. Jag har här förutsatt att modern och fadern inte bor ihop i de båda fall då faderns identitet skyddas av sekretesslagen.

40. Tabell 2:3, Ändrade familjeförhållanden, s 70 i Levnadsförhållanden, nr 71, Familj i förändring, SCB, Stockholm 1992. Jag kan dock inte jämföra exakt. Dels inkluderar mitt material betydligt äldre ungdomar än de som i det här sammanhanget redovisas i statistiken, den sträcker sig inte längre än till 17 år. Dels finns det en klar skillnad mellan Stockholm och övriga landet. De som är 16-17 år och alltid har bott med sina föräldrar utgör i landet som helhet 73,4 %. De i samtliga åldrar (procentsatsen är naturligtvis högre i lägre åldrar) som alltid har bott med sina föräldrar utgör i storstadsområdena 78 %, vilket är 6 % mindre än i landet som helhet. Om jag multiplicerar 73,4 med 0,94 får jag 69,3, alltså 30,7 % vars föräldrar flyttat isär. Den riktiga siffran för min ålderssammansättning är sannolikt högre, men hur mycket vet jag inte.

41. King s 35.
42. F a delrapporten *Invandrare i storstad*, SOU 1989: III.
43. Om man räknar andelen folkbokförda personer med utländsk bakgrund – alltså utländsk medborgare, född utomlands eller med minst en utlandsfödd förälder – utgör dessa: Spånga förs. (48,3 %), Kista f (36,0), Botkyrka (33,7), Skärholmens f (28,1), Södertälje (24,0), Hudinge (21,1), Upplands Väsby (21,0), Solna (20,0), Engelbrekts f (19,4), Sigtuna (19,4). Källa: Aktuella siffror för Stockholms stad genom telefonkontakt med Stefan Ström, USK, för övriga kommuner genom ett datautdrag benämnt SLL, Regionplane- och trafikkontoret, Områdesdatabasen, 930402. Befolkningsstatistiken kommer från Statistisk årsbok för Stockholm 1993, tabell 33, *Folkmängd efter ålder församlings- och stadsdelsvis 1991-12-31*, samt *Befolkningen i länets kommuner*, tabell 5, *Folkmängd och folkökning i länets kommuner under 1991 i Statistik om Stockholms län 2/1992*, *Folkmängd 1991/1992*, Stockholm 1992. Eftersom det skiljer drygt ett år mellan befolkningsciffrorna och datautdragen ska mina procenttal betraktas som ungefärliga.
44. Dessa är Vaxholm (8,0), Norrtälje (8,6), Nynäshamn (8,6), Västerleds f (8,6), Ekerö (8,8), Vallentuna (10,8), Danderyd (11,5), Oscars f (11,6), Österåker (11,8), Kungsholms f (12,0). Källor: se not 43.
45. Den är 346 000 kr för 15-17-åringarna, 323 000 kr för 18-19-åringarna och 335 000 kr för 21-25-åringarna. Däremot är spridningen betydligt större för de yngre vilket kan avläsas i att medelinkomsten är respektive 476 000, 341 000 och 339 000 kr.
46. 68 % av 22 18-20-åringar, 67 % av 9 21-25-åringar.
47. Brand s 35 refererar fanzinet *Skinhead Times*.
48. Och en del ickenazistiska skins som enligt egen utsago "demonstrerade mot polisen", se not 47.
49. Det verkar kanske märkligt att använda polisförhör för att identifiera livsstilar. I ett polisförhör försöker man ju i första hand klara sitt eget skinn. Det är riktigt, men för den ovane är polisförhöret samtidigt en skrämmande och inte minst ensam situation. Erfarenheten, inte minst min egen, och de protokoll jag har läst visar att man kan komma att avslöja mycket som man inte tänkt från början. Dock vänjer man sig snart. De tidigare dömda är redan betydligt mer tystlåtna. Jag har som sagt inte heller lyckats identifiera mer än 30 av 55 personer.
50. Om klassmaker, Bourdieu s 240ff.
51. Westin, Bjurström

Litteratur

(statistiska källor återfinns i respektive not)

Adorno et al: T W Adorno et al, *The Authoritarian Personality*, New York 1950

Bergman/Swedin: E Bergman, B Swedin, *Solidaritet och konflikt: Etniska relationer i Sverige*, 2:a omarb uppl Helsingborg 1989

Bjurström: E Bjurström, "Förändrade attityder till invandrare och flyktingar?", i *Uppväxtvillkor* 1991:3

Bourdieu: P Bourdieu, *Kultursociologiska texter*, i urval av Donald Broady och Mikael Palme, Lidingö 1986
Brand nr 3 1992

Davis 1981: M Davis, "The new rights road to power", *New Left Review* nr 128, 1981

Davis 1992: M Davis, *City of Quartz:*

- Excavating the Future in Los Angeles*, New York 1992 (urspr. 1990)
- Fromm: E Fromm, *Flykten från friheten*, Stockholm 1979 (urspr. 1943)
- Fryklund/Peterson: B Fryklund, T Peterson, "Vi mot dom", *Det dubbla främlingskapet i Sjöbo*, Lund 1989
- King: A D King, *Urbanism, Colonialism and the World-Economy. Cultural and Spatial Foundations of the World Urban System*, London/New York, 1991
- Lodenius 1991: A-L Lodenius, "Fel frågor, fel svar", *Ord och Bild* 1991:3
- Lodenius 1993: A-L Lodenius, "Extremister inte största hotel", *DN* 11/1 1993
- Lodenius/Larsson: A-L Lodenius, S Larsson, *Extremhögern*, Stockholm 1991
- Lööw 1988: H Lööw, "Rasism och rasistiska organisationer i Sverige", i *Rasism och rättsmedel i Norden, Rapport från ett seminarium i Uppsala våren 1988*, utg Diskrimineringsombudsmannen
- Lööw 1990: H Lööw, *Hakkorset och Wasakärven: En studie av nationalsocialismen i Sverige 1924-1950*, Göteborgs universitet 1990
- Lööw 1991: H Lööw, "Nationalistisk undergrundkultur", *Ord och Bild* 1991:3
- Lööw 1992: H Lööw, "Tant Brun – män och kvinnor i vit makt världen och i de nationella leden 1930-1992", *Historisk Tidskrift* 1992:4
- Miller 1982: A Miller, *I begynnelsen var uppfostran*, Stockholm 1982
- Miller 1991: A Miller, *Riv tigandets mur. Sanning byggd på fakta*, Stockholm 1991 (urspr.1990)
- Reich: W Reich, *The Mass Psychology of Fascism*, u o 1991 (urspr.1933)
- Rommelspacher: B Rommelspacher, "Högerextremister som offer för det moderna samhället", *Anarkistisk Tidskrift* nr 6-7, 1992 (urspr. 1991)
- Stöss: R Stöss, *Politics Against Democracy. Right-Wing Extremism in West Germany*, New York/Oxford 1991
- Söderberg: J Söderberg, *Civilisering, marknad och våld i Sverige 1750-1870, En regional analys*, Stockholm 1993
- Westin: C Westin, "Murarna byggs högre", *Uppväxtvillkor* 1991:3
- Woollacott: M Woollacott, "Utestängandets politik härskar", *DN* 13/8 1992
- Wärenstam: E Wärenstam, *Fascism och nazism i Sverige*, Stockholm 1972

Dear Pete!

av Anna-Klara Bratt

Tack för ditt brev. Jo, du finns fortfarande i mina tankar. Det gör mig gott att höra att du har kommit helskinnad hem från din jordenrunt-resa till Tasmanien. Det gör mig ont att höra att ozonlagret förtunnats ytterligare. Jag hoppas verkligen att du bär heltäckande kläder! Pigmentsfläckar är så missklädsamt...

Här har vi drabbats av ett europeiskt eller snarare brittiskt väder året om (ej kolonialt!). Du skulle definitivt inte gilla det.

Din redogörelse från Europa var mycket intressant. Det är dock slående hur lite av det som händer i övriga Europa man kan applicera på Sverige. I motsats till schweiziska vänstern har den svenska snarare tagit avstånd från EG t ex..

Du undrar vad som är på tapeten, i hetluften och på löpsedlarna i Sverige just nu. Well Dear...You asked for it!

Nedskärningarna och politikerna

Ditt älskade, föredömliga Sverige byter kläder i handvändning, tycks det.1 Vi talar om systemskifte – ett ideologiskt systemskifte. Detta är dock dubbelt. Som du vet bildade de borgerliga partierna en ny regering förra hösten. Dessa påstår att de har för avsikt att röra om så mycket i grytan att det inte finns någon återvändo. De tycks

nyktert medvetna om att de knappast kommer vinna nästa val och har, inledningsvis, visat på enorm "handlingskraft".

De talar dock mindre om hur välgrundat läge vår före (Din älskade) socialdemokratiska regering lämnat efter sig just för ett systemskifte. Jag tänker då bland annat på en skattereform, genomförd av socialdemokraterna i slutet av 80-talet, som påtagligt gynnade höginkomsttagare och kraftigt drabbade låginkomsttagare och som framförallt minskade medel att fördela.

En ekonom vid namn Villy Bergström, med rötter bland annat i fackföreningsrörelsen, pekade i ett tal föranlett av socialdemokraternas finansplan 1991, på att socialdemokraterna där helt övergår från det klassiska målet att hålla arbetslösheten nere¹ (arbetsmarknadsmässig stabiliseringspolitik), till att istället koncentrera sig på att hålla inflationstakten nere. En linje han menar att högerekonomer och rådgivare bedrivit sedan mitten av 80-talet och som "slutligen" vunnit gehör i den socialdemokratiska partitoppen.² Om det är något du ska sörja, som den SAP-fantast du är, så är det detta.

Vad de borgerliga politikerna också pratar mindre om är sitt minskade inflytande över verkligheten. Delvis kan man säga att de döljer sitt minskade

de nationella (än mer internationella) inflytande genom att peka på de ”enorma” kostnader den offentliga sektorn för med sig. Just den offentliga sektor socialdemokraterna redan hade börjat nagga i kanterna men som den nya borgerliga regeringen nu slaktar.

Å ena sidan pekar den borgerliga regeringen alltså på ett ideologiskt systemskifte som den anser att svenskarna röstat fram. Å andra sidan pekar den på att vi inte har något val utan att vi måste skära ner... Den snackar om kris... Den snackade om kris. Nu snackar den om total kris kraftigt behjälpta av vår borgerliga och liberala dagspress. Och så skär den ner! (Näe, kära Pete! det här handlar inte om små omöbleringar vilka du fortfarande kan placera inom ramen för ett svenskt välfärdssamhälle. Det här är på riktigt! Och dina favoriter socialdemokraterna hade antagligen gjort likadant även om de skulle vara de sista att erkänna det. De sover gott om natten och tackar gud för att de inte är i regeringsställning. De gör lämpliga små utfall men ligger i stort sett lågt. Ibland tvingar de fram små reaktioner från det LO de kvävt och tystat ner under sin regeringsperiod. Yrvakna LO har fortfarande inte fattat att de ”borde” agera spjutspets åt sitt ”broderparti”).³

Jag antar att du mellan raderna kan utläsa svårigheterna man som en icke-röstande syndikalist/anarkist ställs inför vad beträffar nedskärningarna och systemskiftet. Att plötsligt behöva försvara något man var långt ifrån nöjd med iscensatt av ett parlament man tar avstånd ifrån.

Ibland tvivlar man och tror att en socialdemokratisk/vänsterpartistisk regering hade agerat annorlunda även

om jag i grund och botten vet att så inte hade varit fallet.

Och dina älskade fria, självförsörjande starka svenska kvinnor är snart ett minne blott...

Genom att stänga daghem, stänga fritidshem, lägga ner mellanstadieverksamheten, halvera anslagen till narkomanvården, halvera anslagen till skolorna, skära ner på sjukvården, skära ner i äldreomsorgen, lägga ner bibliotek mm lämnar man inte bara de kvinnor som varit anställda inom dessa sektorer utan arbete – man tvingar dessutom många andra kvinnor tillbaka till hemmen.

De få och otillräckliga landvinningar kvinnor gjort sedan 70-talet sopas bort över några månader. Vi sörjer något som var långt ifrån fullgott.

Ett samhälle som inte har vett att ta hand om sina barn, gamla, sjuka, hemlösa och utslagna är ett samhälle utan framtid. Nu får det vara nog!

Tycker du jag låter som en politisk maskin nu igen?⁴

Då måste jag försvara mig med att förklara att det här var en text från ett flygblad vi (Kvinnor utan fallskärm – Jag kommer till det där med fallskärm), ett 50-tal kvinnor, delade ut på en demonstration – ett sorgetåg – vi arrangerade mitt i julruschen i Stockholms city.

Vi var svartklädda, med sorgeflor å la 30-tal, hade tre tjusiga paradtrummissar i täten och bar en krans för nedläggning vid börsen (ja, börsen i ditt älskade Gamla Stan). Det som var mest slående med detta sorgetåg var att den uppseendeväckande och tjusiga formen tvingade fram medhåll och reaktioner från håll man knappast är van vid som syndikalist/anarkist.

Kvinnor, flickor och damer ur alla klasser, åldrar och schatteringar lämnade väg, slet åt sig flygblad, höll med och kom med ivriga, uppmuntrande rop.

— De har ju rätt, sa en snobbig kärning till sin sura make!

— Stå på er, skrek en gammal dam.

När vi kom till Börsen, på Stortorget som i det närmaste kan kallas julrushens hjärta, stängde "respektfulla" torghandelsarrangörer av den amerikanska köphetsmusik som ekade ut bland julhandlarna.

Texten på flygbladet var dock inte helt oomstritt ens i den lilla grupp som initierade manifestationen. Det jag ville kalla en chimär eller "så kallad kris" ville andra definitivt kalla kris. Jo, för den – krisen – är både påtaglig och uppdiktad. Påtaglig och kännbar då det är vi som får betala den. Uppdiktad så till vida att den skulle ha uppkommit på grund av kostnaderna för den offentliga sektorn. (Ja, just din älskade svenska offentliga sektor^o). Borgarna vill inte kännas vid det faktum att denna kris är en kapitalistisk skapelse. De vill heller inte erkänna sin maktlöshet inför den marknad de själva eftersträvar. Det vore så att säga inte smart och valtekniskt lyckat. Härav ytterligare en anledning för dem att fatta beslut över våra huvuden.

Reaktionära journalister i symbios med reaktionära politiker har delat upp oss i närande respektive tärande resultatenheter. (Jo, nyspråk à la Orwell i marknadsekonomisk tappning! En annan tjugig term är "Humankapital"...människor alltså!)

TV-journalisterna som köpte detta partiprogram från vår folkpartistiske finansminister, samma minister som

för övrigt tackade den statsfinansierade nyhetsredaktionen för det "fina greppet" i direktsändning, fick dock göra avbön redan nästa dag då reaktionerna blev alltför stora eftersom majoriteten (5 av 8 miljoner) skulle anses vara tärande då de/vi inte är verksamma inom den "stackars" privata sektor som, hur den än misskött sig under slutet av 80-talet, ändå anses vara den närande. (Detta inslag blev dock fällt i radionämnden för några dagar sedan! Radionämnden kom fram till att "inslaget stred mot kraven på saklighet och opartiskhet".)

De är lustiga, politikerna... Och kapitalisterna... Det är liksom synd om dem. Detta trots att det är deras marknad. Trots att arbetsgivaravgifterna har sänkts och trots att de kan välja och vraka bland 600 000 arbetslösa arbetsökande. Trots att de vaggat in oss i ett kristänkande, så effektivt att det utnyttjats från arbetsgivarnas sida, som skäl till att frångå den lagstadgade turordningen på anställning/avgång.

De svenska kapitalisterna, i synnerhet bankerna, har farit iväg under 80-talet. Gjort en mängd dåliga affärer, förlorat massvis med pengar och nu är det synd om dem – och det är vårt fel. Löneslavarnas och låntagarnas.

I Japan skrattar man tydligt åt svenskarna och höjer räntan för utlåning. Och vi betalar, både i skatter till nya, statsfinansierade så kallade "bankakuter" och i höjda räntor på boendelån och krediter. (Jo, så den där tjugiga middagen jag bjöd dig på 1990 på Balis finaste restaurang, ja just den som var så förhållandevis billig, den har plötsligt blivit dyrare eftersom jag fortfarande betalar av på den kredit som bekostade den! No offense should

be taken though!) Vi betalar till och med de kontorskomplex (hellre än bostäder) 80-talets marknadsklimat tvingade fram eftersom de nu står tomma och har återfallit till de banker som villigt finansierade dem.

Trots min bristande tilltro till kapitalet är dess totala avsaknad av framförhållning slående. Å andra sidan går man nu tryggare som bank än som humankapital, vilket i och för sig tyder på en viss insikt...

Hur som helst, reaktionen på vårt sorgetåg var inte det första tecknet på det dåliga stöd vår nuvarande regering och parlamentariska form egentligen har.

Bara som ett litet exempel: Säg vad man vill om EG men... Tänk dig det absurda i att ha sju partier som alla mer eller mindre är för ett medlemskap i EG medan opinionen svängt från förvirring till ett, om än illa grundat, övervägande NEJ. Men vad spelar det för roll för politikerna. De är liksom inne på sin egen resa.

Nedskärningarna och barnen

Kanske är det just det som blir vår räddning – att politikerna är inne på sin egen resa. För medan de sitter i centrala Stockholm, fjärran från sina kommuner och väljare, börjar ett missnöje att gro.

Bakom en halvhjärtad socialdemokratiskt genomförd decentralisering, där kommuner själva skall sköta sin budget, gömmer sig politikerna i Stockholm. De halverar eller snarare minimerar anslagen till kommunerna och låter dessa sedan själva disponera de obefintliga medlen, vilket resulterar i nedskärningar politikerna i Stockholm sedan inte vill, eller säger sig

behöva, kännas vid.

När Linus, 11 år, på en lyckad demonstration mot barnomsorgsslakten frågade borgerliga riksdagsmän varför de skall lägga ner hans fritids, svarade de blott:

— Det får du fråga dina kommunalpolitiker om, lille vän!

Jo, de borgerliga politikerna har visserligen beslutat sig för att halvera bidragen till kommunerna men de kan väl inte rå för att kommunalpolitikerna sedan väljer att lägga ner fritids, dra ner på skolmaten eller läromedlen. (Vad är det du brukar säga när jag gnäller? Poor Cow? Stackars Mej... Just så såg de ut.⁶)

— Men nya genomfartsleder i Stockholm kan ni bygga för miljoner och miljarder, skrek arga föräldrar, som snart inte kommer att kunna arbeta eftersom det inte finns några som kan se efter deras barn.

Bara några dagar efter denna demonstration kröp det fram (tack för det Dagens Nyheter) att det ligger tolv miljarder i besparade medel "fonderade" för vad? För ännu sämre tider? Vem frågar sig inte varför. Och hur har de tänkt sig att humankapitalet skall förränta sig på detta vis?

Och återigen. Den här demonstrationen bestod av vanliga människor, från alla möjliga klasser, orter och åldrar. Den enda gemensamma nämnaren var att de alla (alla utom jag för näc, jag har inte fått barn ännu) har barn i dagis-, fritis- eller skolålder.

Halva pressen var där. En dum journalist påpekade att demonstranterna, varav säkert 500 var barn under 8 år, verkade lite oorganiserade. Han förstod inte att det här var den nya motståndsrörelsen, vilken inte består

av yrkesdemonstranter utan vanliga, upprörda människor.

Några få av arrangörerna till denna barnomsorgsslakt-demo återfinns inom mina egna, syndikalistiska och frihetliga led. Tidigare i höstas genomförde delar av denna nya "motståndsrörelse" en mycket lyckad aktion mot nedläggningarna av fritids på deras lokala ort – Skarpnäck söder om Stockholm. Föräldrar, varvat med barn och med stöd av personal och lärare på skolor och fritids lyckades, pga av att de på försök utrustats med en lokal stadsdelsnämnd vilket möjliggör direktkontakt med kommunalpolitikerna själva, få ett beslut om nedläggning av mellanstadiet och fritidsverksamheten upprivet.

Denna direkt-aktion kom att bli ett av startskotten för den massrörelse som ligger på lur, bestående av mycket arga och upprörda föräldrar och barn, som bland annat resulterade i just denna barnomsorgsslakt-demo.

Nu planeras en nationell generalstrejk som skulle omfatta skol- och fritidsverksamheten. Kontakter knyts från norr till söder, vilket bevisades, om inte annat, just genom de mängder av telegram och stöduttalande som anlände till demonstrationen från hela Sverige.

Men trots att halva pressen var där, blev denna demonstration mycket lite uppmärksammas i jämförelse med en "urspårad" (pressens uttryck) elevdemonstration några dagar senare i Malmö. En tillsynes oförargelig elevdemo, som vände sig mot usla skolförhållande orsakade av nedskärningar, slutade i upplopp och sten- och äggkastning mot både politiker och poliser. (Nej, den var faktiskt inte anarkoiniterad! Den stammade helt enkelt ur

frustration och ursinne hos upprörda, vanliga elever, vilket jag ser som ytterligare ett bevis på hur dåligt förankrade våra politiska partier och vår parlamentariska form är...)

Nedskärningarna och kvinnorna

Jag har strejkat också. Ja, inte riktigt eftersom jag tillsammans med 12(!) procent av vår befolkning är arbetslös. Men hade jag haft ett arbete hade jag strejkat den 8:e mars (Internationella Kvinnodagen) eftersom jag som medlem i Stockholms Lokala Samorganisation av SAC – syndikalisterna, till skillnad från exempelvis LO-medlemmar inte har skrivit under något fredspliktsavtal. En strejk som kallats en av de bäst organiserade strejkerna på 20 år inom vår organisation. Bra va!⁷

Följande omständigheter antog vi som skäl till att lägga ner arbetet den 8 mars:

Ett av samhällets starkaste sociala hierarkier är den mellan könen. Vi ser den tydligt på arbetsmarknaden;

– där kvinnor fortfarande lyfter lägre lön än männen för samma arbete

– där kvinnor körs över vid befordringar

– där man vid nedskärningar i den offentliga sektorn inte bara ställer kvinnor utan arbete, man tvingar dem samtidigt in i hemmen för att där utföra samma arbete gratis; ta hand om barn, sjuka och gamla

– där anställda inom den offentliga sektorn – som domineras av kvinnor eftersom den är en förlängning av de traditionella kvinnosysslorna – inte får strejka under förevändning att det drabbar tredje part

– där kvinnor har sämre ålderskydd; mindre SPP, lägre ATP-poäng

på grund av deltidsarbete för att kunna ta hand om barn och hem osv

– där kvinnor mobbas ut från traditionellt manliga arbetsplatser genom sexuella trakasserier.

Ja, så du behöver inte misströsta, Pete, några starka och handlingskraftiga kvinnor kommer att finnas kvar vid ditt nästa besök i Sverige... Förhoppningsvis. De sista dagarna har debatten om ekonomin och därmed också diskussionerna om vad som behövs/kan göras blivit så avancerad att näst intill alla som inte är marknadsanpassade nationalekonomer står helt utanför. En hel radda "statligt finansierade" marknadsekonomer talar om för oss hur det måste bli och vara. Jag känner otrolig vanmakt och i de sämsta stunder tvivlar jag. (Ja, jag vet att du tycker att alla människor som hängivet ägnar sig åt att försöka förändra döljer personliga katastrofer bakom själva engagemang. Men jag lovar, utan att vara yrkesdemonstrant känner man förtvivlan idag, i Sverige i verkligheten...^a

Jag kan bara gissa mig till den vanmakt de LO-anslutna kvinnorna måste ha känt när deras tänkta kvinno-strejk krympte till en köpstrejk då gubbarna i toppen menade att det inte gick för sig att under rådande arbetsmarknadsförhållanden lämna sjuka och gamla och barn utan tillsyn...

Nedskärningarna och kärleken

Ärligt talat vet jag inte om det är så stor idé att du flyttar hit längre. Min hyra är snart marknadsanpassad, dina socialdemokratiska favoriter ett minne blott och jag är om möjligt mer övertygad än någonsin om att vi i alla fall måste hitta nya former för en fungerande demokrati, vilket bara skulle leda

till gräl eftersom du är av en annan åsikt. Tro mig, jag grälar dagligen med de vänner i min omgivning som tror att det finns en socialdemokratisk återvändo. Som inte anser mina grannar från Örserum vara kapabla att fatta beslut angående deras närmaste miljö och som tror att elitpolitiker och en stark stat är det enda botemedlet för dagens samhällsslakt. De kan på inga sätt se hur den parti- och parlamentsform vi har, lett fram just till det katastrofala läge vi nu lider av.

Nu tycker väl du att jag återigen gömmer mig bakom politiska argument istället för att säga att jag inte längre vill gifta mig med dig?

Apropå skenmanövrar... Jag vet inte vad den svenska pressen håller på med. Emedan tvärpolitiska överläggningar om allas vår ekonomi äger rum, låter massmedia påskina att det värsta i det svenska samhället idag är att högt uppsatta direktörer och politiker lyckas utverka så kallade fallskärmsavtal åt sig själva. Dessa fallskärmsavtal möjliggör att direktörerna, vid eventuell avgång, lyfter höga, fleråriga arvoden som kompensation för att arbetstillfället av någon anledning upphört. Som om det var något nytt under solen? Som om det var något annat än ett symptom på hur vårt samhälle fungerar.

Några tar ifrån och skor sig på de som utför själva arbetet. Fallskärmsavtal – det är ju ingen nyhet och att massmedia just nu fokuserar på dessa, det är en skenmanöver anpassad efter politikernas speciella särintresse; en skenmanöver utförd av journalister i symbios med politiker som vill hålla oss lugna medan de fattar nya beslut över våra huvuden. För att avleda upp-

märksamheten från de verkliga frågorna kastar man till oss ett stycke kött i form av stora "Fallskärms-rubriker", va? Är inte det dålig stil av svensk press?

Ska jag vara riktigt ärlig så har jag de senaste dagarna, 9930414, känt mig totalt förpassad och utestängd från allt vad samhälleligt deltagande heter. Planhalvan är helt och hållet kapitalisternas och klasskillnads-förespråkarnas. Strategin går ut på att få oss att känna att vi ändå inte begriper oss på så svåra saker som politik och ekonomi, och de lyckas bra med den.

En annan anledning till att du inte skulle trivas här är sättet på vilket "krisen" har förpassat frågor om miljön från dagordningen. Roligt är onekligen att borgarna (jo... jag tycker lite sämre om borgarna än sossarna – visst!) i all sin förändrariver så till den milda grad tappat bort miljöfrågorna att forskare och bromotståndare tillsammans verkar ha lyckats avstyra ett dumt broyge mellan Malmö och Köpenhamn (eller om det nu var Dragör?). Det är faktiskt en rolig nyhet. En liten miss i planeringen där...

Not completely Yours...

XXXX

ps! And yes, there is something you could send back to me – Spanish boots of Spanish leather. ds!

Noter

1. Pete Haywood är en australiensisk resebekant från en Asientripp (Bali) tillika en stor Sverigefantast. Det finns inget i världen han håller så högt som den svenska välfärdsmodellen näst det svenska Socialdemokratiska Arbetarpartiet...
2. "Finansplanen och den ekonomiska politiken", tal av Villy Bergström med anledning av socialdemokraternas finansplan 1991.
3. Somliga "utläningar" håller Sverige och den svenska välfärdsmodellen så högt – Utopia – att det inte spelar någon roll vilka inskränkningar i ens fri- och rättigheter man än belyser. När jag för några år sedan skrev och berättade att LO villigt gått med på strejkförbud trodde denna australiensare helt enkelt att jag ljög...
4. Pete Haywood och jag ägnade en vecka åt månskenspromenader på Kuta Beach/Bali under vilka han föredrog att låta allt vila under ett romantiskt skimmer. När jag från och till fick politiska återfall tyckte han att jag lät som en principförklaring som inte lämnade något åt slumpen och omständigheterna.
5. Pete Haywood ansåg att Sverige måste bestå av ett mycket solidariskt och godhjärtat folk som betalar så mycket i skatt för de allra flestas bästa. Han tyckte att den offentliga sektorn som sådan påminde om de bästa inslagen i kristendomen och hade svårt att få det att gå ihop med att vi faktiskt är ett så sekulariserat folk som vi är. När jag vid skilda tillfällen poängterade att jag själv inte är socialdemokrat menade han bestämt att alla svenskar han mött, både på resande fot och under sina två besök i Sverige, är mer eller mindre socialdemokratiska. Bland annat var han mycket snabb att notera varje gång jag refererade till sven-

skar som "vi". Vi betalar si och så mycket i skatt, vi har val vart tredje år, vi har vanligtvis semester i juli osv. Detta, menade han, var något som "vi" inte har gemensamt med andra europeer och han hävdade bestämt att det måste bero på vårt socialdemokratiska arv

6. Pete Haywood tyckte att jag gapade efter för mycket när jag ansåg att vi, vår välfärdsmodell till trots, hade för lite inflytande över vår "verklighet". Tyckte att jag var ute och cyklade när jag pekade på att yttrandefrihet och rätten till en bostad heter pengar...

7. Nu tycker säkert Pete Haywood att jag inte ville något hellre än att strejka. Men han vet inte vad jag fick lära mig under de förberedelser jag var delaktig i inför den här Kvinnostrejken. På ett öppet strejkmöte för alla berörda kvinnor inom Stockholms LS fick jag lära mig att vårt LS inte bara består av strejfantaster. Det var mycket tydligt hur det ansträngda läget på arbetsmarknaden försvårade mångas reella situation på arbetsplatsen. Jag blev dessutom påmind om att våra ständigt verkande sociala hierarkier gör sig påmind även bland oss själva, då det visade sig att många var avogt inställda till att strejka då det skulle drabba de

ungar eller de gamla de vanligtvis sörjer för på arbetet. Något som vid första anblick tedde sig som ett omständligt möte visade sig senare vara just den medlemsdemokrati jag så ofta talar om. Nämligen att alla, till skillnad från medlemmar i en centralstyrd fackförening, får göra sig hörda. Följaktligen fick vi bland annat ändra en ursprunglig formulering där de som inte gick ut i strejk skulle kallas strejkbrytare till att det naturligtvis var frivilligt.

8. Mr Haywood flyter liksom ovanpå, som den australiensiske surfare han är. Han tycker att allt samhällsengagemang är dödfött om man inte realiserar det i sin vardagliga situation och i sina kontakter med den närmaste omgivningen och inte minst miljön. Särskilt med tanke på att en halv australiensisk befolkning bokstavligen håller på att brinna upp av strålning orsakad av ett förtunnat ozonlager. Jag är delvis beredd att hålla med honom. Samtidigt kan jag ju inte låta bli att irritera mig på att just den inställningen till livet är värdelös i avsaknad av ett samhällsbaserat engagemang.

*Glöm inte att
prenumerera!*

Husockupanter och antiterrorpoliser

av Janne Flyghed

Den svenska polisen förstalligades i mitten av 1960-talet. Från att i huvudsak ha varit en kommunal angelägenhet kom den polisiära verksamheten att underordnas en central nationell ledning. Med fast hand genomförde dåvarande rikspolischefen Carl Persson en betydande modernisering och omorganisering. Polisernas utrustning och utbildning förbättrades. Denna utveckling mot centralism och effektivisering är inget unikt svenskt. Trenden har varit likartad i flertalet västeuropeiska länder.

Sedan slutet av 1970-talet har det tillkommit en direkt militarisering av polisen. Det är då man inleder diskussionerna om svenska beredskapsstyrkor för att bekämpa terrorism.

I ett internationellt perspektiv kan man konstatera att mycket i denna utveckling hade skett även utan den omdebatterade anpassningen till EG. Det är alltför optimistiskt att tro att det allt intensivare internationella polis-samarbetet och den polisiära upprustningen skulle ha uteblivit om EG inte funnits. Däremot har säkerligen utvecklingen påskyndats och i viss mån rättfärdigats med hänvisning till EG-anpassningen. Då sammanslut-

ningar som TREVI och Schengen ligger utanför det formella EG-samarbetet, kommer dessa planer att realiseras oavsett om det blir en Europa-union eller ej. Däremot förutsätter den på tyskt initiativ planerade sameuropeiska polisen, EUROPOL, i sin nuvarande utformning att det verkliga blir en union.¹

Ett uttryck för denna upptrappning är att varje land med självaktning skall ha en speciell kommandostyrka för terrorismbekämpning. På förslag från rikspolisstyrelsen tog den svenska regeringen i början av 1980-talet de första stegen mot en särskild beredskapsstyrka för terroristbekämpning. I praktiken innebar det att polisens piketpatruller i Malmö, Göteborg och Stockholm förstärktes. Styrkan utgjordes av drygt 130 man i Stockholm, ett 35-tal i Malmö och strax över 50 i Göteborg. 1990 beslöt regering och riksdag att dessa styrkor skulle effektiviseras. Antalet minskade, men istället blev styrkans beväpning avsevärt tyngre. Det är av betydelse att komma ihåg att de svenska beredskapsstyrkorna har haft de norska beredskapstrupperna, inrättade 1975, som förebild. Debatten om styrkorna har varit nästan lika

obefintlig i Norge som i Sverige.²

Anledningen till förändringen 1990 var att man menade att de existerande piketpatrullerna inte räckte till "i extremt allvarliga situationer". Vilka "extremt allvarliga situationer" som polisen under 80-talet har misslyckats med just på grund av bristfälliga beredskapsstyrkor är det inte helt lätt att räkna ut. I den senaste terroristutredningen framkommer att Sverige drabbats av totalt fem terrordåd under de senaste drygt 20 åren.³ Man kan fråga sig vilka av dessa händelser som hade fått en bättre upplösning om en speciell insatsstyrka hade fått göra den ordinarie polisens arbete.

Syftet med en antiterroriststyrka är att den skall utnyttjas då det krävs en snabb inbrytning med våld. Till exempel då terrorister förskansat sig med gisslan i en byggnad eller då de på något sätt hotar ett kärnkraftverk. det är för sådana situationer man önskat utrusta en beredskapsstyrka med bland annat "moderna specialvapen, exempelvis för prickskytte, fångas och rök, distraktionsutrustning, mörkerseendeutrustning, sprängutrustning av

olika slag samt kommunikationsutrustning".⁴

Vidare har man skaffat "forceringsutrustning och andra tekniska specialverktyg som erfordras för inbrytning i byggnader där terrorister barrikaderat sig". Det handlar med andra ord om en rejäl upptrappning av polisens våldsresurser.

Med all önskvärd tydlighet framgår det att en beredskapsstyrka skall träda i aktion när en terroristattack väl är ett faktum. Vad som gör det hela något motsägelsefullt är att såväl statliga utredningar som SÄPO hävdar att vi i landet varit förhållandevis förskonade från terrordåd, det vill säga just sådana aktioner som motiverar en beredskapsstyrka. I utredningen inför den nuvarande terroristlagen framhöll man att terroristbestämmelserna tillämpats "i ytterst få fall". Det var bland annat fåtalet terrordåd som motiverade att dessa bestämmelser bröts ut ur utlänningslagen och bildade en separat och permanent terroristlag.

Däremot menar såväl utredare som säkerhetspolis att Sverige kan tänkas utgöra bas för utländska terrorgrupper. Tanken är att terrorister går i depå i

Fall av internationell politisk terrorism i Sverige 1971-1989 enligt terroristutredningen (SOU 1989:104)

1971: Mordet på den jugoslaviske ambassadören (*Ustasja*, kroatisk separatistorganisation)

1972: Flygplanskapning på Bulltofta (*Ustasja*, kroatisk separatistorganisation)

1975: Ockupationen av västtyska ambassaden i Stockholm.

1977: Planerad kidnappning av dåvarande statsrådet Anna-Greta Leijon

1984: Mord på avhoppare från *Kurdistsans arbetarparti, PKK*

1985: Mord på avhoppare från *Kurdistsans arbetarparti, PKK*

Sverige för att i lugn och ro planera nya aktioner. Detta är också vad den polisiära omvärlden, framförallt EG-länderna, hävdar. Därför har Sverige vid ett flertal tillfällen utsatts för direkta uppmaningar att "inordna sig i försvaret för Europas demokratier". Just så uttryckte sig chefen för de tyska insatsstyrkorna GSG-9 (GSG = *Grenzschutzgruppe*) överstelöjtnant Rainer Ohlsen vid en konferens för några år sedan.⁵ För att försvara demokratin krävs det uppenbarligen rättning i leden.

Men oavsett riktigheten i att det skulle finnas terrorister som vilar upp sig och planerar framtida dåd här i Sverige, så berättigar det inte inrättandet av en beredskapsstyrka. En sådan skall ju sättas in först när ett terrordåd är vid handen; när endast en våldsam lösning återstår. Den har inte någon spaningsfunktion och kommer därmed inte att vara till någon som helst glädje vad beträffar att spåra potentiella utländska terrorister som gått i depå Sverige.

Med andra ord borde en svensk antiterroriststyrka få väldigt lite att göra. Förutsatt att den kommer att syssla med det den är avsedd för. Farhågorna för att den kommer att användas till annat bekräftas faktiskt redan i lagförarbetena. Där säger man att beredskapsstyrkorna bör kunna komma till användning även i andra sammanhang än vid terroristdåd – nu när de ändå finns där! Därmed skulle "styrkan bli mer sammansvetsad och vinna i effektivitet".

"I syfte att upprätthålla motivationen bland medlemmarna borde man

någon gång låta dem uppträda som specialstyrka i en skarp situation, även om denna inte motsvarade de exceptionella lägen för vilken beredskapsstyrkan var avsedd".⁶

I förarbetena finns det ingen uttalad spärr för insatsstyrkornas användningsområde. De skall nämligen kunna anlitas "i situationer där polismyndighet finner det erforderligt." Nyckelfrågan är givetvis vad som är att betrakta som en "erforderlig situation". Och framför allt, vad polisen kommer att betrakta som en sådan situation.

De norska beredskapstrupperna – våra antiterroriststyrkors modell – har vid ett flertal tillfällen satts in i helt andra situationer än vad man med normalt språkbruk brukar benämna "terroristdåd". De norska förebilderna har gått till aktion såväl vid husockupationer som vid "ungdomsbråk" i Oslos tunnelbana. De har även använts vid demonstrationer.⁷

Ett annat av de statliga utredarnas argument för att inrätta beredskapsstyrkor är att om svensk polis inte kan agera tillräckligt kraftfullt riskerar vi att andra länder ställer krav på att få använda sina egna styrkor! Som exempel på en sådan situation nämns främmande makts önskan att fritaga landsmän som sitter i ett kapat plan på en svensk flygplats. "I ett ytterlighetsfall kan t o m främmande styrkor tänkas vilja ingripa utan att begära tillstånd." Detta är ett remarkabelt yttrande för att komma från en parlamentarisk utredning. För att vi skall slippa att invaderas av främmande makts reguljära stridskrafter – dvs en regelrätt krigshandling – så måste vi införa en fullö-

dig insatsstyrka! Enligt utredarna måste vi helt enkelt kunna "lita till egna resurser". Håller vi inte ordentlig ordning inom de egna gränserna så kommer främmande makt hit och gör det. Här handlar det uppenbarligen om ett utslag av EG-anpassning.

I sammanhanget är det värt att notera att om Sverige utsatts för tryck från det övriga Europa, så har Europa i sin tur utsatts för starkt tryck från USA under de senaste tio åren. Till stor del har man använt sig av sina kontakter inom NATO. Från amerikanskt håll har man länge efterlyst en hårdare och mer samlad hållning från de europeiska länderna gentemot det som Vita huset betraktar som terrorism. Detta blev mycket tydligt under konflikten mellan USA och Libyen 1986. Dessa händelser markerade en vändpunkt i EG-staternas reaktion på "terrorism". Men vad beträffar just specialstyrkor för terrorismbekämpning så har EG försökt hålla sig självständigt i förhållande till USA. Man har till exempel ställt sig avvisande till utplacering av amerikanska insatsstyrkor (som *US Delta Force counter-terrorist teams* och andra specialenheter).⁸ Men det går inte att förneka att detta tryck från USA:s sida har påverkat Europa till fastare tag i kampen mot terrorism, och därmed i förlängningen ävenledes ett hårdare tryck på Sverige att inrätta ett antiterroristkommando.

De svenska antiterroriststyrkorna kom till användning 1990 då man skulle avlägsna ockupanterna från fastigheten på Folkungagatan. Polisen begärde vid detta tillfälle även hand-

räkning från militären. Man ville ha en helikopter för att kunna släppa ned specialstyrkan på fastighetens tak. Försvarets helikopterdivision i Tullinge fick uppgift om att det gällde ett verkligt terroråd och skickade en helikopter. Men på Bromma flygplats drog sig militären ur. Detta av två skäl. Dels kom man underfund med att aktionen inte hade klartecken från polisledningen, dels fick man reda på att det gällde en ockupation av ett övergivet hus.

Då polisen inte fick någon helikopter konfiskerade man en lyftkran som hissade upp en container full med poliser. På så vis genomförde insatsstyrkan avlägsnandet av ockupanterna. Lyftkranen skadades vilket gjorde att polisen slutligen tvingades betala dryga reparationskostnader.

Rekvireringen av militärhelikoptern blev ett ärende för JO. Men JO har haft stora svårigheter att komma fram till vem inom polisen som fattade beslutet att begära militärhjälp. Det går helt enkelt inte att hitta någon ansvarig.

Detta sagt för att illustrera hur mycket som kan gå snett reda i en förhållandevis "snäll" situation. Vilka beslut kommer att fattas vid en verkligt våldsamt aktion? Kommer det att finnas några ansvariga då?

Det är viktigt att inte glömma bort den politiska dimensionen av att ockupera hus. Den dimensionen försöker såväl polis som politiker att bortse ifrån. Även massmedia brukar för det mesta lyckas koncentrera sig på de mer spektakulära inslagen vid sådana aktioner. Men det finns även andra som förringar den aspekten. Göteborgssociologen och ungdomsforska-

Kort kronologi över terroristlagens utveckling från dess tillkomst 1973

1973

Efter två dåd utförda av Ustasja inrättas en särskild terroristlag, eller lag om åtgärder mot vissa våldsdåd med internationell bakgrund. Det parlamentariska arbetet gick exceptionellt snabbt. I lagen infördes begreppet "presumtiv terrorist". Riksdagen beslöt att lagen skulle vara ettårig, det vill säga dess giltighet skulle omprövas av riksdagen varje år. Det sistnämnda var en eftergift för den starka kritik som lagen väckte.

1975

Terroristparagraferna överfördes till utlänningslagen och kom därmed att permanentas. En särskild lag om tvångsåtgärder i spaningssyfte i vissa fall inrättades. Denna så kallade spaningslag blev i likhet med den ursprungliga terroristlagen ettårig. Riksdagen beslöt även att man för varje år skulle få en redovisning av lagens tillämpning samt att konstitutionsutskottet årligen skulle granska regeringens beslut i dessa ärenden.

1982

Förändringar i utlänningslagens terroristbestämmelser, bland annat vissa justeringar beträffande den terroristmisstänktes rätt till förhandling i ärenden rörande avvisning och utvisning. Förhandlingen skulle inte längre hållas av Rikspolisstyrelsen utan av Stockholms tingsrätt. Dock ingen sedvanlig domstolsförhandling, då domstolen inte beslutar om vederbörande får stanna i Sverige eller ej.

1989

Terroristbestämmelserna i utlänningslagen och spaningslagen slås samman till en separat terroristlag med den viktiga förändringen att riksdagens årliga omprövning slopas. Efter 16 år hade lagstiftarna nått fram till en i sin helhet icke tidsbegränsad separat terroristlag, lag om åtgärder för att förebygga våldsdåd med internationell bakgrund.

1991

Lag om särskild utlänningskontroll ersätter 1989 års terroristlag. Det så kallade organisationskriteriet tas bort, det vill säga kravet att den presumptive terroristen skall tillhöra, eller misstänkas tillhöra, en av regeringen terroriststämplad organisation.

Förändringar av senare datum har huvudsakligen varit av redaktionell art.

ren Jan Carle har i en artikel behandlat husockupationer. Enligt hans uppfattning ska man inte tolka husockupationer som en politisk handling. "Ockupanternas mål med aktionen är i högre grad att åstadkomma en dialog än ett bestämt politiskt mål." Längre fram i sin artikel påtalar han dock att man kan sammanfatta husockupanternas huvudsyften under tre punkter. "1) Bevara en stadsmiljö eller en livsmiljö. 2) Erhålla bostad eller en särskild sorts boendeform. 3) Erhålla ett hus eller en plats för aktivitet."¹⁰ Man frågar sig hur detta kan klassificeras som opolitiskt handlande. Vad är det om inte direkt politiskt handlande? Carles avpolitiserande resonemang tjänar inte annat syfte än att legitimera maktens våldsanvändning.

En motsatt uppfattning förmedlar den danske kriminologen Jorn Vestergaard. Enligt Vestergaard är det "förkastligt att försöka lösa sociala problem med massiva polisinsatser och tårgas".¹¹ Brutala metoder och ensidig satsning på förstärkta polisresurser riskerar att leda till våldsupptrappande spiraleffekter.

Vad beträffar händelserna i samband med utrymningen av fastigheten vid Folkungagatan är det svårt att värja sig mot misstanken att det handlade om övning för beredskapsstyrkorna. Här hade man en situation som visserligen inte motsvarade sådana lägen som motiverade styrkans inrättande, men som ändå kunde användas för att "sammansvetsa" och "effektivera" styrkan. Det är svårt att finna någon annan rimlig förklaring. Varför räckte det inte med att stänga av vatten och el samt blockera leveranser av mat för att sedan vänta ut ockupanterna? Ur rent

polisjär synvinkel förefaller det att ha varit den mest effektiva och logiska metoden. Vid polisens stormning av fastigheten på Folkungagatan sattes uppenbarligen fundamentala rättssäkerhetskrav på undantag till förmån för en polisjär övning.

Den beredskapsstyrka som användes 1990 innehöll med stor sannolikhet ett flertal av dem som sedermera sökte till den nya insatsstyrkan, *Ordningpolisens Nationella Insatsstyrka (ONI)*. Men huruvida de blev antagna eller ej är svårare att uttala sig om. Polisen har nämligen haft stora svårigheter att få insatsstyrkan komplett. Detta har dels berott på att det var färre sökande än man hade hoppats på, dels var det endast en mycket liten del av de som väl sökte som klarade alla tester och godkändes. Av drygt 250 sökande har man idag (februari 1993) fått ihop 30 personer, samtliga män. Störst problem har det varit att hitta personer som har stor stresstålighet, personer som kan behålla lugnet även i extremt pressade situationer. Enligt Jan Söderberg, operativ chef för styrkan, är det viktigare med taktik och hjärna än Rambo-metoder. Förutom att dessa poliser ska vara exceptionellt vältränade ska de vara "sympatiska och prestigelösa med humor och glimten i ögat. Helt enkelt killar som ska kunna umgås med ambassadörer om det skulle behövas", säger Söderberg. Den minoritet som kvalificerat sig till utbildningen har avverkat det första året av grundutbildningens två. När de är färdigutbildade kommer även Sverige, som sista västeuropeiska land, att ha tillgång till en vältränad insatsstyrka som ska kunna sättas in vid en ter-

roristattack när som helst och var som helst inom landet. Den speciella tekniska utrustning styrkan förfogar över (till ett värde av 16 miljoner kronor enligt 1990 års budgetproposition) har införskaffats efter kontakter med bland annat EG:s olika TREVI-grupper.

Styrkan skall ha en dubbel funktion, dels lugna och diplomatiska förhandlingar, dels möjlighet till snabbt och effektivt våldsanvändande. Detta har berörts av polismästaren i Tierp, Lars Nyhlén. Han ingick tillsammans med polisintendent Curt Nilsson och länspolischef Kjell Arne Eliasson i Rikspolisstyrelsens terroriststyrkeutredning, det vill säga den utredning som legat till grund för ONI. Nyhlén ser den dubbla funktionen som en förutsättning för effektivitet. "Man kan inte förhandla med terrorister om man inte har trycket av en anti-terroriststyrka bakom sig."¹² Han framhåller även att det kan vara lämpligt med en särskild förhandlingsstyrka. En sådan styrka ska fungera som samtalspartner med terroristerna och således inte vara dess motståndare. Förhandlarna ska bland annat skapa tid för inbrytningsgruppen att förbereda sig så effektivt som möjligt. Man kan fråga sig hur det går med intentionen att uppnå en reell förhandlingslösning om förhandlarna ska ha en sådan uppgift, det vill säga utgöra en komponent för lyckad inbrytning. Men som Nyhlén avslutningsvis påstår: "Förr handlade det om att tala till rätta. Nu måste det bli mer professionalism."¹³

Sammanfattningsvis kan man konstatera att de skäl som redovisats av myndigheterna för att vi skall ha en beredskapsstyrka är dåligt underbyggda. Om vi nu verkligen skall ha en

styrka som ONI, så krävs det avsevärt mycket bättre argument än de som framförts.

* Några terrordåd som resulterat i fiasko därför att polisen saknat beredskapsstyrka har inte inträffat.

* Risken för att reguljära styrkor skall ta sig in i landet för att frita gisslan, just på grund att vi saknar en beredskapsstyrka, är det tveksamt om man skall ta på allvar.

* Det är helt uppenbart – i synnerhet med tanke på de norska erfarenheterna och händelserna kring avlägsnandet av ockupanterna på Folkungagatan – att beredskapsstyrkorna kommer att sättas in även i andra situationer än vid verkliga terroristattacker.

En troligare förklaring är att de föremåls terrordåden utgör en skenanledning för den kraftiga förstärkning av de svenska insatsstyrkorna som etablerandet av ONI har inneburit. Terroristfaran, den goda fienden, tycks kunna legitimera i princip vilka åtgärder som helst.

Noter

1. För en intressant diskussion om detta se vidare "Sökelys på EF. Om asylpolitik, polisamarbeid og kontrollpolitikens utformning og utvikling. To artikler om EF" av Line Engh och Kikki Morén (Stensilserie nr. 70, Institutt for kriminologi, Universitetet i Oslo 1992).
2. Till undantagen hör antologin *Makt og langkølle. Søkelys på politiet* av Heiberg m fl (Oslo 1989).
3. SOU 1989: 104, 51.
4. SOU 1988: 18, 200.
5. *Der Deutsche und Europäische Terrorismus – Möglichkeiten einer internationale Zusammenarbeit bei seiner Bekämpfung*, Carnegieinstitutets internationella seminarium 1987 på temat "Terrorism: hot och skydd".
6. SOU 1988: 18, 197-98.
7. Se Stein Lillevoldens bidrag "Opprørspolitikk i Norge?" s 20-36 i *Makt og langkølle* (Oslo 1989).
8. För ytterligare information om USA:s betydelse för europeisk terrorismbekämpning se Lodge 1988, 235-254.
9. Carle 1991, s 42.
10. Ibid, s 45.
11. Vestergaard 1986, 149.
12. *Aktuell säkerhet* nr 3 1990, s 32-35.
13. Ibid., s 34.

Litteratur

- Carle, Jan: "Husockupationer, sociala rörelser och massmedia", *Sociologisk forskning* nr 3 1991, s 42-66.
- Flyghed, Janne: "Svensk repression inför 90-talet", *Retfærd. Nordisk juridisk tidsskrift*, nr 3 1989, s 81-95
- Heiberg m fl: *Makt og langkølle* (Oslo 1989)
- Lodge, Juliet: "The European Community and Terrorism: From Principles to Concerted Action", ur Lodge: *The Threat of Terrorism* (Wheatshaf books 1988)
- SOU 1988:18 *Parlamentariska undersökningskommissionens rapport med anledning av mordet på Olof Palme.*
- SOU 1989:104 *Terroristlagstiftningen*
- Vestergaard, Jörn (red): *Sociale uroligheder. Politi og politik*, (Köbenhavn 1986)

kaos.

EN KULTUR OCH DEBATTIDNING FÖR FRITT TÄNKANDE OCH LEKANDE
MÄNNISKOR SOM ÄNNU HAR KAOS INOM SIG.

I KAOS 5: HOMO LUDENS, DEMOKRATIN OCH EGOISMEN, SITUATIONISMEN
OCH JÖRGEN NASH, DET RADIKALA DANMARK OCH MYCKET MERA.
KAOS - DIN FASTA PUNKT. PRENUMERERA! pg.6434915-2.5ex 120kr

Pirater: Andra ideal än rom, krut och guld?

av Per Lindblom

Det är sant att piraterna ofta var brutala och våldsamma, något de hade gemensamt med sin samtid. Mindre känt är piraternas patos för frihet och rättvisa. För många pirater var det viktigaste att ta makten över sina egna liv och skapa alternativa samhällen på direktdemokratisk grundval än att skaffa sig personliga rikedomar.

Sjöröveriet är väl ungefär lika gammalt som själva konsten att segla och det lever vidare ända in i våra dagar. De första sjörövarna var förmodligen fattiga stackare som gav sig ut till havs på korta plundringsexpeditioner för att sedan återvända till fastlandet. Dagens sjörövare är råa, maffiaorganiserade sällar som med hjälp av snabba motorbåtar och tung beväpning genomför sporadiska attacker mot lastfartyg längs de asiatiska och afrikanska kusterna. Sjöröveriet är alltså en företeelse som tidsmässigt spänner från den mänskliga civilisationens gryning och fram till våra dagar. En sådan företeelse är givetvis omöjlig att behandla i sin helhet och man måste försöka begränsa det hela. Här kommer jag därför att ta upp enbart pirater och inga andra. En sjörövare kan mycket enkelt definieras som någon som rövar till sjöss. Alla pirater var således sjöröva-

re. Det innebär dock inte att alla sjörövare var pirater. En pirat är en sjörövare som gjort uppror och vänt samhällets ryggen. Det är någon som lämnat allt: sin familj, sitt vanliga arbete, sitt hem och sina rötter bakom sig för att leva resten av sitt liv efter sina egna värderingar, i total konflikt med det samhälle han blivit påtvingad. De första sjörövarna och dagens sjörövare var och är, enligt den här definitionen, alltså inga pirater. Det var inte heller våra egna vikingar som mellan sina rövar-expeditioner återvände hem för att leva ett vanligt liv. Vikingarna ifrågasatte aldrig det samhälle de levde i och var i motsats till piraterna inte alls några revoltörer eller samhällsomstörtare. Vi ska också begränsa oss geografiskt och tidsmässigt till det Karibiska havet, dvs den karibiska övärlden och det amerikanska fastlandets kuster, vid tiden för vad som kallas sjöröveriets

“guldålder” under 1700-talets tidiga hälft och även till den period som närmast föregick den. Anledningen är helt enkelt att det var här som piraternas möjligheter att omsätta sina drömmar i praktisk verklighet var som störst. Några decennier in på 1700-talet försämrades piraternas förutsättningar och deras s k guldålder var över. Antalet pirater minskade sedan successivt tills de slutligen försvann helt. Det här var dock en mycket långsam process och man kan säga att piraterna hade en viss betydelse en bra bit in på 1800-talet. Piraterna försvann helt först när ångbåtarna konkurrerade ut segelfartygen.

Trots att det finns väldigt tydliga paralleller mellan dessa pirater och senare tiders politiska anarkister så tror jag ändå att man ska akta sig för att sätta likhetstecken mellan dem, även om det kan verka frestande. En intressant detalj i sammanhanget är dock att det finns historiker som anser att det inte var någon slump att de första anarkiströrelserna började ta form i samma ögonblick som de sista piraterna steg iland.

Innan vi hissar dödsskalleflaggan och beger oss ut på salta havet vill jag nämna något om den litteratur som legat till grund för den här texten. Piraterna har nästan inte lämnat några skrivna texter efter sig. Vad som finns att gå efter är ett fåtal, enskilda vittnesmål och en del rättegångsprotokoll etc. Det finns två böcker som är verkligt viktiga. Den första är den franske piraten Alexander Exquemelins *The Buccaneers of America* från 1678 som är en unik förstahandsskildring från buccanjärsamhällena på Hispaniola och La Tortuga. Den andra är Captain Charles

Johnsons *A General History of the Pyrates* utgiven 1718-1724. Boken bygger främst på intervjuer med gamla engelska pirater och är väl närmast att betrakta som populärhistoria, men moderna forskare har i efterhand kunnat belägga den i nästan varje detalj, varför den betraktas som mycket tillförlitlig. Först på 1980-talet kunde forskare bevisa vad många länge miss tänkt: nämligen att Daniel Defoe dolde sig bakom pseudonymen Charles Johnson. I modern tid har det getts ut en uppsjö av piratlitteratur där så gott som alla använder de ovan nämnda som sina huvudkällor. Gemensamt för senare tiders piratlitteratur är att den ganska lättvindigt tenderar att slarva förbi de positiva sidorna av piraternas verksamhet för att istället koncentreras på de många illdåd och grymheter som piraterna gjorde sig skyldiga till. Två lysande undantag är J F Galls *El Filibusterismo* och G Lapouges *Los Piratas* som båda sätter piraternas uppror och deras alternativa samhällen i förgrunden. Det är också vad denna text främst inriktar sig på. Meningen är inte att ta piraternas grymheter i för svar. Om man nu ändå skulle vilja försöka sig på något sådant så kan man ju hävda att trots att många av piraterna var grymma bortom all mänsklig förståelse, så var ju deras brott ändå bara små bagateller i jämförelse med t ex spanjoreernas ohyggliga massmördande vid samma tid. På samma sätt låter sig även piraternas röveriverksamhet försvaras. Piraterna stal ju bara från kolonialstaterna vad dessa redan stulit från Amerikas indianer.

Hispaniola – buckanjärernas samhälle tar form

De spanska conquistadorerna anlände till Hispaniola (nuvarande Dominica/Haiti) på 1490-talet. De visste inte riktigt vad de skulle göra med ön så deras närvaro blev inte långvarig. När spanjorerna upptäckte vilka rikedomar som fanns att hämta på fastlandet lämnade de ön. De infödingar som de inte hunnit slå ihjäl, förde de med sig för att använda som slavarbetare i gruvorna. Allt som fanns kvar på den övergivna ön var några få infödingar som lyckats hålla sig gömda och en del boskap som blivit kvar efter spanjorerna och som nu kunde föröka sig i lugn och ro. Den frid som då rådde på Hispaniola blev inte särskilt långvarig. Vid 1500-talets mitt spreds ryktet om en grupp vinddrivna existenser som slagit sig ner på ön. Ingen vet riktigt vilka de var eller hur de kommit dit. Till en början var de bara något hundratal män som levde på jakten av spanjorernas förvildade boskap och vars enda nöjen bestod i att dricka rom och spela tärning. Av de kvarvarande infödingarna hade de fått lära sig hur man rökte och konserverade kött, s k "boucan-grillning", varför de sedermera kom att kallas buckanjärer. Buckanjärerna avyttrade sitt kött till franska, engelska och holländska fartyg som var tvungna att undvika spanska hamnar. Fartygskaptenerna var angelägna om att få köpa buckanjärernas kött eftersom det var mycket hållbart och inte ruttnade under de långa resorna. I utbyte fick de vapen, ammunition och annan utrustning. Med tiden blev buckanjärerna beryktade prickskyttar vilka lätt kunde träffa ett mynt som singlar upp i luften. Deras favoritvapen var det långa

muskötgeväret. De flesta av männen som samlats på Hispaniola var engelsmän eller fransoser, men på ön fanns folk ifrån de flesta av Europas stater som av olika anledningar valt att lämna eller fly från sina tidigare liv. Med tiden spred sig ryktet om buckanjärernas fria och bekymmerslösa leverne och allt fler människor sökte sig till ön. Buckanjärerna på Hispaniola var i sanning också en illuster samling. På ön talades alla möjliga språk i en enda röra. Solen och havet gjorde deras hud brunbränd och läderaktig. De slängde omkring med långa hårmanar och vildvuxna skägg. På huvudet bar de långa toppmössor med små brätten och till det styva skjortor som var stela av blod från den slaktade boskapen och egenhändigt tillverkade, ogarvade och stinkande skinnbyxor. När buckanjärerna senare blev pirater och började blanda upp sina stenåldersmunderingar med högeleganta och kostsamma plagg som de stulit från herremän och officerare kom de i än högre grad att påminna om veritabla fågelskrämmor. Buckanjärerna bodde utspridda över hela ön i små grupper. Många sjömän har vittnat om hur buckanjärerna kom utpaddlande till de förbipasserande fartygen i sina *piraguas* (långkanoter som tillverkats av trädstammar och urholkats med eld och yxor) för att byta hudar och kött mot rom och ammunition. Ännu vid slutet av 1500-talet var buckanjärerna fredliga jägare och handelsmän.

La Tortuga – Kustens Brödraskap

I början av 1600-talet hade Spanien stora problem med att hålla de övriga stormakterna borta från sina nyupptäckta kolonier. Frankrike och England

kämpade febrilt för att försöka få fotfäste på den nya kontinenten. Spanjorerna gjorde i sin tur allt de kunde för att behålla sin "ensamrätt" till Amerikas territorium och enorma rikedomar. Även buckanjärerna på Hispaniola som bara blev fler och fler var givetvis till stor irritation för Spanien. År 1620 är att se som en viktig brytpunkt i buckanjärernas historia. Det året genomförde spanjorerna en välorganiserad attack i stor skala mot nybyggarna på Hispaniola. Buckanjärerna som levde utspridda i små grupper var helt försvarslösa. Många av dem dödades och andra lyckades fly över till den lilla grannön La Tortuga som ligger tio kilometer norr om Hispaniola. De överlevande buckanjärerna hade lärt sin läxa och förstod nu att de måste organisera sig bättre. De insåg också att ingen annan än de själva någonsin skulle komma att försvara dem. På La Tortuga bildade de vad de kallade "Kustens Brödraskap" och transformerades sedan sakta från jägare och handelsmän till pirater. Eftersom de ändå behandlades som tjuvar och mördare kunde de lika gärna löpa linan ut. En annan bidragande anledning till att buckanjärerna blev pirater var också att spanjorerna hade slagit ihjäl boskapen på Hispaniola för att ominstetgöra deras möjligheter till överlevnad. Buckanjärerna hade helt enkelt inte något större val. I skydd av mörkret började de ge sig ut i sina långa *piraguas* för att överfalla passerande fartyg. Med tiden blev de allt skickligare. Deras stridstaktik gick, förutom överrumplingsmetoden, ut på att fylla en *piragua* med prickskytta, fyra muskötter ansågs vara lika mycket värda som en kanon, och sedan manövrera så att

de erbjöd minsta möjliga träffyta från det angripna fartyget som sedan bordades med hjälp av änterhakar och nät. Bordningen åtföljdes antingen av kapitulation eller av blodiga strider man mot man. De behöll de erövrade fartygen och gav sig ut på allt mer omfattande rövarexpeditioner. La Tortuga låg mycket strategiskt belägen vid nordvästra spetsen av Hispaniola och behärskade hela lovertspassagen mellan Hispaniola och Kuba, genom vilken de spanska fartygen passerade på sina hemfärder. De flesta av männen som blivit buckanjärer var vad ordningsmaktens representanter på den tiden kallade slödder: avhoppade sjömän, deporterade tjuvar, kriminella, desertörer och förrymda s k *bondsmen* (vita slavar) men bland buckanjärerna fanns också många äventyrslystna män av ädlare börd. En av dem var fransmannen Monbars om vilken det sades att han hemma i Frankrike fått läsa om spanjorernas grymma behandling av indianerna och tagit så illa vid sig att han begett sig till La Tortuga för att bli pirat och utkräva hämnd genom att döda så många spanjorer som möjligt. Monbars kom att bli en ökad pirat som var så känd för sin grymhet att han fick tillnamnet *l'Exterminateur* (Utrotaren). Buckanjärerna älskade att ge varandra öknamn. Om *l'Exterminateur* var ett så fanns det andra som förärats öknamn som inte var fullt så skräckinjagande såsom Båbord-Amere, som kallades *Port Tack* (Dikt babord) eftersom han fått sin näsa snedslagen och den beryktade Louis de Golif som gick under namnet *Borgne-Fesse* (Enkelröven) för att han fått ena skinkan avhuggen i strid.

Kustbrödernas ganska omfattande

reglementen och överenskommelser var alla muntliga. De har inte lämnat några skrivna dokument och ordningsregler efter sig. Det kan därför vara svårt att rekonstruera deras samhällen i minsta detalj. Däremot vet man vad som i praktiken kännetecknade deras samhälle:

– *Ingen hänsyn togs till respektive kustbroders nationalitet eller religion.*

Det var enbart individens personliga egenskaper som bedömdes då någon skulle väljas till en förtroendepost, såsom kapten, kanonjär etc.

– *Ingen privat äganderätt existerade.*

Vid fördelningen av det tagna bytet tillämpades på förhand fastställda tariffer som bedömde respektive kustbroders grad av medverkan på expeditionerna. La Tortugaön delades aldrig in i tomter. Allt land delades av alla. Även Kustbrödraskapets båtar var allmän egendom.

– *Kustbrödraskapet satte sig aldrig över individens totala frihet.*

Ingen tvingades till arbete eller andra tjänster. Det inkrävdes inga skat-

ter. Det fanns ingen bestraffande instans. Alla tvister gjordes upp av berörda parter enligt fastställda regler. Ingen var tvungen att slåss. Deltagande i Kustbrödraskapets expeditioner var frivilligt. Alla var fria att när som helst lämna brödraskapet. Kustbrödraskapet förföljde aldrig eller försökte hämnas på någon som gett sig av.

– *Kvinnor var förbjudna att vistas på ön.*

Brödraskapets underligaste regel som säkerligen tillkommit för att förhindra dispyter. Regeln gällde dock bara vita kvinnor. På 1600-talet räknades inte svarta och indianer som fullvärdiga människor, en inställning som kustbrödraskapet delade med sin samtid.

Här gäller det att komma ihåg att detta var ett slutet manssamhälle där det inte fanns så många svaga att ta hand om. Det fanns inga beslut om några som helst skyldigheter gentemot kustbrödernas samhälle. Däremot innefattade den s k buckanjärandan många moraliska skyldigheter som var nödvändiga i brödernas kamp för kollektivets bästa.

För att effektivisera öns försvar utsåg kustbröderna en guvernör. La Tortuga guvernör hade dock mycket få likheter med nationalstaternas guvernörer. Hans befogenheter gällde endast i krigstid. I fredstid var guvernören bara en av övriga bröder. För att förhindra eventuella kupper eller diktatorsfasoner beslöts också att guvernören, närsomhelst skulle kunna avsättas genom ett majoritetsbeslut. Värt att notera är att det här var under en tid då demokrati var ett okänt begrepp och då kungarnas makt var enväldig och

oemotsagd. Det var 20 år före Cromwell och 160 år före den franska revolutionen.

På ön fanns också ett åldermannaråd som bestod av de äldsta och mest erfarna buckanjärerna. Rådet hade ingen egentlig makt över samhället utan såg istället till att kustbrödernas traditioner upprätthölls och levde vidare. Följaktligen var det åldermannarådet som beslöt om vilka som skulle beviljas inträde i Kustbrödraskapet. För att bli en fullvärdig kustbroder måste man först genomgå en tid av lärlingsskap (ett s k *matelotage*), vilket innebar att alla aspiranter togs om hand av en utvald kustbroder. Lärlingen fick sedan följa sin herre överallt och laga hans mat, tvätta hans kläder osv. Han fick följa med i strid där han hade att bistå och försvara sin herre. Lärlingarna fick ingen lön från Kustbrödraskapet men försågs med mat och kläder. Efter fullgjorda expeditioner hade lärlingarna rätt till en halv del av bytet. När tiden ansågs mogen tog åldermannarådet upp varje enskild lärlings fall till diskussion och beslöt sedan om vederbörande skulle upptagas i brödraskapet eller inte. Denna form av lärlingsskap hjälpte kustbröderna att bevara sina traditioner och sitt samhälle på ett mycket effektivare sätt än vad en hopar lagar och förordningar kunnat göra. Kustbrödraskapets samhälle fungerade i närmare 60 år på La Tortuga och är därmed att se som ett av historiens mest långvariga samhällsexperiment som baserats på fria överenskommelser och direktdemokrati.

År 1640, 20 år efter kustbrödernas ankomst till La Tortuga, ställdes deras samhälle inför sin första verkliga pröv-

ning. Det var när den franska statens sändebud Levasseur anlände med uppdrag att göra ön till fransk koloni. Genom skicklig infiltration lyckades Levasseur vinna inträde i Kustbrödraskapet. När han senare besegrade öns dåvarande guvernör, engelsmannen Willis, i en duell, blev han själv vald att överta posten. Efter duellen med Willis tog den segerrusige Levasseur chansen att utropa La Tortuga till fransk koloni. Men Levasseur insåg snabbt att han måste ha överskattat guverörsposten befogenhet å det grövsta, för hans förslag möttes av ett rungande gapskraft. Kustbröderna trodde helt enkelt att han skämtade och Levasseur fick slå sina planer ur hågen. Levasseur anpassade sig snabbt till kustbrödernas fria liv och förrådde slutligen sitt land för att bli en tvättäkta kustbroder. Han blev med tiden en handlingskraftig piratguvernör som bl a tog initiativ till att bygga ett fort som han kallade "Duvslagct" uppe på en bergstopp. År 1652 anlände en annan fransk agent vid namn De Fontenay till La Tortuga, även han med uppdrag att ställa ön under fransk överhöghet. Men också De Fontenay kom att överge plikten mot sitt land för att bli en äkta kustbroder. Det här visar att kustbrödernas samhälle var starkt nog att stå emot såväl yttre som inre hot. Buckanjärerna blev med tiden så effektiva att de nästan kom att rensa upp hela Karibiska havet från spanska skepp, bortsett från den stora årliga spanska flottan. Det började därför alltmer övergå till att genomföra landräder mot hamnstäder på fastlandet.

1654 genomförde spanjorerna ett nytt stort anfall mot buckanjärerna. Trots ett tappert motstånd besegrades

kustbröderna ännu en gång. Många stupade och andra flydde tillbaka till ursprungön Hispaniola. Ett år senare återvände spillrorna av Kustbrödraskapet till La Tortuga. Men deras gamla anda ville inte riktigt leva upp igen. Kanske hade tiden och den snabba utvecklingen i området börjat gå ifrån dem. Då den engelske guvernören på Jamaica erbjöd de engelska buckanjärerna att flytta till hans ö, försvann flertalet engelsmän från La Tortuga. Detta ledde i sin tur till att Frankrike kunde koppla ett allt starkare grepp om Hispaniola och La Tortuga. Det försvagade Kustbrödraskapet, som nu främst bestod av fransmän och holländare, levde kvar men tvingades hela tiden till kompromisser med en allt resolutare fransk myndighetsutövning. Den verkliga dödsstöten kom när kustbröderna senare frångick sin heliga princip om inbördes solidaritet utan hänsyn till nationalitet. År 1690 användes franska och engelska buckanjärer av de båda staterna som stormtrupper mot varandra i ett engelskt-franskt krig.

Kustbröderna kastar loss – pirater på öppna havet

Kustbrödraskapets saga var all men dess traditioner levde vidare ibland de fria pirater som fortsatte att härja längs Amerikas kuster. Nästa period kännetecknas främst av stora, välplanerade landräder mot spanjorernas hamnstäder, där Jamaica, La Tortuga och Hispaniola mest kom att utnyttjas som rekryteringsstationer inför expeditionerna. Två av denna epoks mest kända pirater är Henry Morgan och Jean David Nau, mer känd som l'Ollonais.

Den sistnämnde hade rykte om sig att vara så grym och våldsam att t o m hans egna män var rädda för honom. Det berättas att l'Ollonais, en gång under ett raseriutbrott, skar ut hjärtat på en tillfångatagen spansk soldat och började tugga på det. Den grymme piraten fick ett passande slut när han styckades levande av uppretade infödingar.

Här kan det vara av intresse att skilja på vanliga pirater och kapare. De s k kaparna rövade på uppdrag av olika stater med fullmakt från dessa. I krigstid var de stora sjöfarande nationerna mycket frikostiga med att utfärda kaparbrev, som var fullmakter att föra krig för den stats räkning som utfärdat brevet. En engelsk kapare kunde t ex komma att behandlas som en hjälte i England samtidigt som fiendationerna såg honom som en simpel tjuv och pirat och vice versa. Det är kanske onödigt att påpeka att piraterna utnyttjade det här systemet så mycket de bara kunde. Många skrev sina egna kaparbrev från flera olika krigförande stater så att de kunde röva från samtliga nationer. Andra struntade i alltihop och fortsatte att vara fria pirater. Efter att buckanjäerna förlorat kontrollen över Hispaniola och La Tortuga blev fartygen deras enda baser. Partygen var i sig små samhällen i miniatyr och här levde buckanjäernas auktoritetsfientliga traditioner vidare. Några av den här tidens skeppsregementen finns bevarade och här går La Tortugas gamla förhållningsregler igen fast de anpassats till piraternas nya situation. Även här togs alla viktiga beslut på allmänna möten. Kaptenens speciella befogenheter gällde som regel bara i strid. Kaptenen kunde

närsomhelst avsättas genom majoritetsbeslut. Kapten Stede Bonnets skeppsreglemente var typiskt för de flesta av tidens piratsskepp:

– Varje man ska lyda order i tjänsten. Kaptenen ska ha en och en halv del av alla priser som tages. Styrman, timmerman, båtsman och kanonjär ska ha en och fjärdedels del.

– Om någon försöker ge sig iväg från besättningen eller hålla något hemligt för den, ska han landsättas på en öde kust (maroneras) med en flaska krut, en flaska vatten, en pistol och patroner.

– Om någon försöker stjäla något från skeppskompaniet eller dubbla för ett värde mer än en *piece of eight*, ska han landsättas eller skjutas.

– Varje gång vi möter en annan pirat, och någon av våra män skriver under dennes skeppsartiklar utan medgivande från vårt kompani, skall han lida sådan bestraffning som kaptenen och besättningen finner lämplig.

– Om någon slår en annan man medan dessa artiklar är i kraft, skall han tilldelas Mose lag (fyrtio slag så när som på ett), på sin bara rygg.

– Om någon slår med flintlåset till sitt gevär, eller röker pipa utan lock, eller använder ljus utan lanternorna nere i lastrummet, skall han lida samma bestraffning som i förra artikeln.

– Om någon inte håller sitt gevär rent, och färdigt att användas, eller försummar sin tjänst, skall han avskiljas från sin tjänst och lida annan sådan bestraffning som kaptenen och kompaniet finner gott.

– Om någon lider skada till någon led, skall han få 400 *pieces of eight*, eller till hela lemnen, 800.

– Om du när det så sker möter en

anständig kvinna (sic), den som då vill ge sig i lag med henne utan hennes medgivande, skall lida ögonblicklig död.¹

Det är slående hur ofta piraterna lyckades besegra större och bättre beväpnade motståndare. En av orsakerna var att piraternas fartyg ofta var snabbare och mer lättmanövrerade än staternas örlogsfartyg. Efter att piraterna erövrat ett fartyg var det tradition att de röjde bort allt onödigt krimskrams. Tunga galjonsfigurer och övriga utsmyckningar kastades överbord. Alla hytter och mellanväggar revs ut så att piratbesättningarna kom att leva och arbeta i ett enda stort gemensamt

utrymme. En annan orsak var den usla behandling besättningarna ombord på flottornas fartyg utsattes för. Sjömännen och soldaterna var ofta tvångsvärvade män som stod under kadaverdisciplin och utsattes för hårda bestraffningar vid minsta förseelse. Deras löner var usla om de alls betalades ut. De hade heller inga utsikter att få ta del av de rikedomar de var med om att frakta. De var därför oftast bara glada över att falla i piraternas händer så att de fick möjlighet att gå över på deras sida och bjöd därför ett minimalt eller halvhjärtat motstånd mot piraternas attacker.

Kapten Williams ejuder en handfull av sitt hår åt djävulen.

Nassau – ärkepiraternas stad

Under 1700-talets två första decennier inträffade vad som kallas piraternas guldålder – de s k ärkepiraternas tid. Piraternas antal nådde sin kulmen och deras förutsättningar var bättre än någonsin. Situationen var kaotisk, de stora sjöfarande nationerna låg i ständigt krig med varandra, samtidigt som guldtransporterna från Amerika till Europa gick tätt.

En av de pirater som bäst bevarat den gamla buckanjärtraditionen var kapten Charles Bellamy. Hans ursprung är okänt men han lät först höra talas om sig då han tillsammans med sin kompanjon Paul Williams för-

sökte bärga guld från ett spanskt vrak. Bärgningen misslyckades och Bellamy och Williams beslöt sig istället för att slå sig på sjöroveriet. Deras första kap blev en rikt lastad, 28 kanoners galär som var på väg från Jamaica till London. De behöll galären som fick behålla sitt gamla namn: Whidaw, annars var det vanligt att piraterna döpte om sina erövrade fartyg till mer passande namn som t ex Revenge eller dylikt. De tog ombord en besättning på 180 man från flera olika länder och Bellamy valdes till kapten på Whidaw. Bellamy lyckades sedan att tillsammans med en annan ryktbar piratkapten vid namn Charles Vanc, plundra en stor

spansk flotta. De kom undan med ett stort byte och slog sig ner på den övergivna ön New Providence (en av Bahamaöarna), där de grundade en piratrepublik. Senare anslöt sig även kaptenerna Henry Jennings, Oliver La Bouche, Benjamin Hornigolds och Edward "Svartskägg" Teach. Från början var de omkring 2 000 man, men fler och fler anslöt sig allteftersom ryktet om den fria piratrepubliken spreds. En pirat som förtjänar en närmare beskrivning är Edward "Svartskägg" Teach, en jättelik, svartmuskig man med ett vildvuxet skägg som täckte nästan hela ansiktet och som han brukade knyta upp i små flätor. Hans kläder var trasiga och ständigt fläckade av blod. I strid uppträdde Svartskägg med ett gehäng av pistoler över axlarna. I sin hatt hängde han brinnande kanonluntor så att det ångade av rök runt hans stora huvud. Svartskägg utgjorde med andra ord en syn som fick många vidskepliga örlogsmän att tro att det var djävulen själv som anföll dem. Öns huvudstad Nassau var hastigt tillkommen och bestod förutom av ett gammalt förfallet fort bara av ett gytter av små skjul som var byggda av vrakdelar, gamla fartygsspiror, segel och palmlblad. Här festade piraterna upp sitt byte på barena tillsammans med de hundratals glädjeflickor som skepats till ön. Favoritdrinken var den klassiska piratdrinken: rom och krut. Sopor och avfall kastades direkt ut på gatan och efter att den tropiska solen gjort sitt till, stod det en stank över hela staden. Det sades att när vinden blåste från land så kunde man lukta ön innan man siktat den. Staden som vid en första anblick verkade kaotisk var i realiteten ett väl fungerande samhälle.

Den drygt 200 kvadratkilometer stora ön erbjöd goda naturtillgångar. Det fanns friskt källvatten, vildsvin och boskap. Ön hade också en utmärkt naturlig hamn som kunde ta emot upp till 500 fartyg. Här levde engelsmän, fransmän och folk från de flesta europeiska stater i sämja, sida vid sida, trots att deras länder låg i krig med varandra. Piratrepubliken på New Providence bestod av ungefär samma slags människor som de som ett sekel tidigare grundat buckanjärsamhället på La Tortuga. Även här var majoriteten desertörer, kriminella och avhoppade sjömän. Här fanns också en hård kärna av gamla förhärdade pirater som varit med ända sedan buckanjärens dagar. Till skillnad från La Tortuga så fanns här även ett ganska stort antal kvinnor. De flesta var svarta och mulattskor som levde som prostituerade på Nassaus många glädjehus, men här fanns också vita kvinnor som flytt eller deporterats från sina hemländer efter att de anklagats för häxeri eller prostitution. På New Providence hade denna udda samling av utstötta och desperata människor lyckats skapa en samhällsform som i mångt och mycket påminde om en anarkistisk utopi. Öns invånare var mycket misstänksamma mot alla former av auktoritet och hade därför inga skrivna lagar, men genom allmänt beslut vilade försvaret av ön på de skeppskompanier som råkade ligga i hamn. Det fanns ett organiserat batteri på 50 man som gick vaktgång i skift. Här fungerade de många oberoende skeppskompanierna effektivt och utan inbördes stridigheter. Piratrepubliken kretsade dock kring och var beroende av bytet från sjööveriet för att kunna överleva. Det kan tyckas att mycket av

piraternas liv gick ut på att skaffa guld och rikedomar, men vid närmare eftertanke så var nog deras sätt att hantera pengar och guld ett slags omedvetet sätt att häckla och ta avstånd från det samhälle de så innerligt hatade. När piraterna kom över pengar, ofta enorma rikedomar, så festade de genast upp alltsammans i vilda dryckesorgier tills de vaknade upp lika luspanka som förut. En annan variant var att de helt enkelt grävde ner sina skatter på någon enslig plats. Ett sådant förhållningssätt till pengar och guld måste ha fått den tidens kapitalister att slita sitt hår av ilska och förtvivlan.

Penobscott River – Kapten Bellamy på rövarstråt

Efter att ha stannat en tid på New Providence begav sig kapten Bellamy med besättning återigen till havs. Under en period härjade de längs Virginias kust tills omgivningen blev dem för het och de tvangs lämna trakten. Den här tidens sjömän och flottister var ofta väldigt vidskepliga. På flottornas fartyg hölls ofta bönestunder och dylikt. Under stormar och hårda oväder bad man ofta till Gud om hjälp. För att visa hur grovt de "gudlösa" piraternas uppträdande kontrasterade mot detta så skildrar Charles Johnson (Defoe) vad som tilldrog sig när Bellamy och hans besättning på väg från Virginia råkade ut för en nattlig storm där: "Vindarnas fasansfulla, ihåliga rytanden bara kunde jämföras, vill jag påstå: med de oavbrutna åkskällarna, tillräckliga för att väcka en il av fasa inför den allsmäktige som befaller över vindar och hav, kunde man tro, i allas och envars hjärtan, men ibland detta avskum blev effekten en annan, för de

försökte med smädelser, eder och förbannelser, att dränka elementens uppror. Bellamy svor att han var ledsen att han inte kunde ta fram sina kanoner och besvara saluten, syftande på åskan, som han menade kom sig av att gudarna druckit sig redlöst berusade och skrek för allt de förmådde."⁷² Stormen hade förstört många segel och Whidaw tog in vatten. Ett tag såg det mörkt ut för Bellamy och hans besättning men efter fyra dagars kamp lyckades de rida ut stormen. De satte kurs på Carolina men styrde av mot Rhode Island. På vägen dit kapade de en slup från Boston som stod under befäl av en viss kapten Beer. Bellamy tog ombord Beer på Whidaw medan hans besättning plundrade Beers slup. Efteråt ville Bellamy lämna tillbaka slupen men röstades ner av sin besättning som istället sänkte den. Ombord på Whidaw försökte Bellamy övertala Beer att göra gemensam sak med honom och gå över på piraternas sida: "Förbannat vare mitt blod! Jag är ledsen att de inte ville ge dig slupen tillbaka, för jag tycker inte om att göra skada utan anledning; men åt helvete med slupen, vi måste sänka henne, och hon hade varit användbar för dig. Men åt helvete med dig också, du är en inställsam hund, och det är alla som underkastar sig de lagar som de rika skapat för sin egen säkerhets skull. De feга kräken har inte själva mod att försvara vad de skaffat genom sin egen tarvlighet. Åt helvete med er allihop! Åt helvete med de illistiga lymlarna och med er: ni harhjärtade lismare som tjänar dem. De rackar ner på oss, de uslingarna, fast det bara finns en skillnad mellan oss: de rövar från de fattiga under skydd av lagen, medan vi rövar från de

rika skyddade endast av vårt eget mod. Vore det inte bättre om du blev en av oss istället för att slicka de där asen i arslet och tigga om anställning?" Kapten Beer svarade att hans samvete inte tillät honom att bryta mot lagen. "Det var mig en förbannad lymmel att vara samvetsgrann, svarade Bellamy, jag är fri som en furste och har lika stor befohgenhet att föra krig mot hela världen som den som har 100 skepp till sjöss och förfogar över en armé på 100 000 man, detta säger mitt samvete, men det går inte att resonera med snörvlande valpar som låter sina herrar sparka dem över däck som det behagar dem och som sätter sin tillit till en hallick till präst, en lögnare, som varken utövar eller själv tror på vad han lurar i de tjockskalliga idioter han predikar för." Kapten Beer stod emellertid på sig och Bellamy satte iland honom. Bellamy begav sig sedan norrut och i höjd med vad som idag är gränsen mellan USA och Kanada seglade de uppför Penobscottfloden där de grundade en liten piratrepublik. Den här republiken blev dock inte långvarig då Bellamy under en expedition råkade i strid med en stor fransk flotteskader och tvangs lämna platsen.

Nassau – England övertar kontrollen, Vane skjuter sig fri

En tid senare hade piraterna lamslagit handeln i Västindien. Det blev ont om prisfartyg och piratrepubliken på New Providence började lösas upp i fogarna lika hastigt som den tillkommit. Många pirater hade gett sig av, lockade av rykten om rika byten i Guinea-bukten, Indiska Oceanen eller Röda Havet. Några hade seglat iväg för att ansluta sig till piratsamhällena på

Madagaskar. Andra hade spridits till mindre öar i Karibien. Charles Vane hade orsakat en diplomatisk kris mellan England och Spanien när han plundrat en stor spansk flotta. England hade tidigare gjort misslyckade försök att stävja piraterna och såg nu sin chans när piratrepubliken börjat försvagas. I juli 1718 anlände den engelske guvernören Woodes Rogers med två örlogsfregatter till ön och erbjöd piraterna full benådning och ett stycke mark om de upphörde med sjöröveriet. De pirater som engelsmännen helst hade velat få tag på, t ex Edward England, Bellamy, Svartskägg och Howel Davis, hade lämnat ön i god tid innan Woodes Rogers anlände. De som fanns kvar på ön accepterade amnestin och upplösningen var ett faktum. Endast Charles Vane seglade ut med "Jolly Roger" i topp och avfytrade sina kanoner mot de engelska fregatterna och försvann ut till havs. Många av de namnkunnigaste piraterna på New Providence kom senare att sluta sina dagar i galgen. Vane blev gripen och hängd. Ben Hornigolds som accepterat amnestin sålde sig till engelsmännen och blev angivare och piratjägare men drunknade en kort tid därefter. Under en drabbning med två engelska krigsfartyg dog Svartskägg efter att han först sårats på 24 ställen, varav fem av pistolskott. Ett fåtal pirater kom undan men galgen var det vanligaste slutet för piraterna som visste vilken lek de hade gett sig in i. Många tillfångatogs av de allt effektivare flottorna som när den värsta huggsexan om Amerika var över, kunde ägna större kraft till att bekämpa sjöröveriet. Eller som den franske piraten Robart uttryckte det: "Vi skrattar åt kungarna, åt deras par-

lament och åt deras nåd. Än mindre räds vi galgen. Om vi blir besegrade eller överraskade i bakhåll, så sätter vi eld på krutdurken och far lyckliga och i gott sällskap till helvetet”⁴

Cape Cod – Whidaw i kvav med flaggan i topp

Även kapten Bellamy skulle komma att möta en våldsamt död. Bellamy hade varit en mycket framgångsrik pirat som kommit över stora rikedomar. Det sades att han förvarade en skattkista innehållande värden för en halv miljon dollar i dagens penningvärde, i Whidaws midskepp. Charles Bellamys sista kap blev en irländsk pink som var fullastad med sprit. Piraterna bordade pinken och söp sig genast våldsamt berusade. På natten blåste det upp till storm. Bellamys besättning lät den irländske kaptenen styra den kapade pinken och följde efter med Whidaw. Då de närmade sig Cape Cods förrådiska farvatten, strax söder om Boston, som är fyllda av grund och sandbankar, hissade man upp en lanterna i pinkens mast som Whidaw hade att följa. Kaptenen på den kapade pinken fattade då en drastiskt beslut som innebar att han offrade sitt eget och sin besättnings liv för att stoppa piraterna. Han satte kurs mot land och pinken gick på grund och slogs sönder. Whidaw som bara hade pinkens lanterna att följa i den svarta stormnatten följde efter. Whidaw fastnade i en hård sandbank strax utanför det lilla samhället Wellfleet. Stormvågorna bröt snabbt sönder fartyget. Bellamy och hans besättning spolades överbord och drunknade. Det är inte svårt att föreställa sig hur Bellamy måste ha tagit sig ut ombord på Whi-

daw när han förstod att han blivit lurad och att allt var slut. Förmodligen stod han på däck och gastade ut sina eder åt alla djävlar och demoner innan han spolades överbord och försvann i djupet.

När stormen lagt sig följande morgon syntes bara en av Whidaws masttoppar. Men ända fram till år 1900 kunde man se Whidaws däckshus med kabyss och plåtskorsten från Wellfleet vid lågvatten. Någonstans ombord fanns Bellamys välfyllda skattkista. Efter nordostliga stormar kan man än idag hitta guldmynnt från Whidaw som spolats upp på stränderna. Många har genom årens lopp försökt bärga skatten som verkar ligga så lättåtkomligt nära land. Det har dock visat sig omöjligt på grund av de tunga vågorna som ständigt bryter in över sandbankarna och gör det omöjligt att lägga till med båt i närheten av vraket. Där ligger alltså Bellamys skepp med sin skatt, så retfullt nära land, som ett hän mot penninghungliga och maktlystna individer ända in i våra dagar.

Noter

1. David Mitchell, *Pirater och kapare*
2. Captain Charles Johnson (Defoe), *A General History of the Pyrates*
3. Se föregående not
4. Gille Lapogue, *Los Piratas*

Litteratur

German Castro Caycedo, *El Huracán*, Bogota, 1991

Hamilton Cochran, *Pirater i Karibiska havet*, Höganäs, 1970

Erik Dahlberg, *Sjörövare – verkligheten bakom 3000 års legender*, Stockholm, 1980

Erik Dahlberg, *Sjörövarskatter och sjunkna skepp*, Stockholm, 1983

Alexander Exquemelin, *The Buccaneers of America*, Baltimore, 1969 (Utkom ursprungligen i Amsterdam 1678 under titeln *De Americaansche Zee-Rovers*)

J y F Gall, *El filibusterismo*, Mexico City, 1978

Erik Hornborg, *Sjörövare*, Helsingfors, 1927

Charles Johnson (Daniel Defoe), *A General History of the Pyrates*, London, 1926 (Ursprungligen utgiven i London, i två band 1717 och 1724)

Gilles Lapogue, *Los Piratas*, Barcelona, 1971

David Mitchell, *Pirater och kapare*, Malmö, 1978

Hermann Schreiber, *Sjörövare och korsarer*, Stockholm, 1967

NU ÄR DEN HÄR:

KRAVALLUFFAR GUIDEN

EN ADRESSTIDNING FÖR
FRIHETLIGA TÅGLUFFARE

OCCUPATIONER, INFOBOKHANDLAR
VÄNSTERPUBAR, MÖTESPLATSER
OCH KRAVALLER

i ett specialnummer av:

INFOFORM

– Organ för det utoparlamentariska motståndet i Storstockholm

Beställ genom att sätta in en tja på PG 634 47 46-0. Ytterligare ex kostar femman styck.
Eller beställ en prenumeration på INFOFORM. 10 nr (ett år) plus Kravalluffarguide för blott 60:-

recensioner

Halkar Sverige efter?

Allt sedan mitten av 1980-talet har det varit en offentlig sanning att Sveriges ekonomiska tillväxt allvarligt har halkat efter andra länders. Säg den som inte minns det informationsmaterial Näringslivets Ekonomifakta distribuerade till nästan samtliga hushåll i landet i slutet på 80-talet; på tunnelbanestationerna och i de stora dagstidningarna frammanades bilden av Sverige som efterslänrare. Synen har kommit att delas av både socialdemokrater och borgerliga; från Kjell Olof Feldts finansplan 1990 till Bengt Westerbergs och Carl Bildts "Ny start för Sverige" under valrörelsen 1991. Orsaken till att Sveriges ekonomi har gått så mycket sämre än andra jämförbara länders är, enligt efterslänringsstesens företrädare, att söka i den svenska modellen; det vill säga ett förhållandevis högt skatte-tryck, hög lönenivå och en stor offentlig sektor.

Även i Anarkistisk Tidskrift (nr 8) torgförs de här idéerna. I debattartikeln

"Den enda vägen" menar Jose Lois Vivas att den svenska tillväxten "har varit mindre än genomsnittet för OECD-länderna" och att det går illa för "praktiskt taget alla industriländer, oberoende av deras inbördes placering" (s 59). Vivas lägger inte uttryckligen skulden på den svenska modellen, istället talar han om den "keynesianska terapin" som nu blivit verkingslös, tandlös och så vidare (s 61). Artikeln mynnar ut i ett pessimistiskt accepterande av den nuvarande högerregeringens "enda väg", vilken hitills har inneburit sänkt skatte-tryck, nedmontering av statliga och kommunala institutioner som tillkämpats under lång tid (daghem, fritidshem, skolor, sjukhus, ålderdomshem), samt i synnerhet en omfattande privatisering av statliga företag.

Motiveringen till denna högeroffensiva ekonomiska politik – som inleds redan av Kjell Olof Feldt – har just varit föreställningen att svensk ekonomi släpar efter andra länders. Synar man denna föreställning lite närmare i sömmarna kommer man dock finna att den vilar på synnerligen lösa grunder. Nyttig läsning i ämnet är boken *Halkar Sverige efter? Sveriges ekonomiska tillväxt 1820-1990 i jämförande belysning* (Carlssons förlag 1992) där man får en sammanfattning av den livliga diskussionen om Sveriges tillväxt som sociologen Walter Korpi (verksam vid Institutet för social forskning, Stockholms universitet) startade med en artikel i *Ekonomisk Debatt* hösten 1990.

Korpi's syfte med debattinläggen var att försöka besvara frågan om man med tillgängliga fakta kan bekräfta föreställningen om en svensk efter-

släpning orsakad av den svenska modellen. Det enda Näringslivets Ekonomifakta, SAF och SNS (Studieförbundet Näringsliv och Samhälle) har kunnat presentera i sifferväg är broschyrer och annonser, inga egentliga avhandlingar eller rapporter. När Korpi började granska de här publikationerna fann han att de innehöll en rad fel, fel som systematiskt förstärkte bilden av Sverige som eftersläntare.

Den empiriska informationen finns lätt tillgänglig för alla som är intresserade i OECD:s *Historical statistics* (1991), vilken är den källa som alla forskare använder när de studerar ekonomisk tillväxt. Så också Walter Korpi. Hans undersökningresultat skiljer sig emellertid markant från den tongivande ståndpunkten bland de näringslivsanknutna ekonomerna. Orsaken är inte att de senare på något sätt skulle fuska med siffrorna, det är bara det att de styvnackat genom hela debatten väljer ett produktionsmått som missgynnar Sverige.

Ekonomisk tillväxt brukar vanligtvis mätas i förändringar i bruttonationalprodukten (BNP), d v s värdet av alla de varor och tjänster som produceras inom ett land under ett år. BNP/capita (invånare) är i sin tur det mått som anger nivån på den samlade produktionen i ett land. Förändringar i BNP-nivå kan antingen mätas relativt eller absolut, beroende på vilken frågeställning man har. Om man som i det här fallet vill göra en orsaksanalys – Sveriges ekonomi släpar efter andra länders p g a den svenska modellen – är absoluta tal (kronor istället för procent) det mest relevanta måttet.

För att ta ett hypotetiskt exempel (Korpi, s 22): I land A är BNP/invåna-

re 100 000 kronor, i land B 50 000 kronor. Under ett år ökar BNP/invånare med tre procent i land A, med fyra procent i land B. I absoluta tal blir detta en ökning på 3 000 kronor per invånare i land A men bara en ökning på 2 000 kronor i land B. Innebörden av procentuell förändring beror med andra helt på BNP-nivån i utgångsläget.

Frågan är om det är korrekt att säga att tillväxten har varit högre och att produktionskapaciteten har förbättrats mer i land B än i land A?

Nej, kan man tycka. Problemet är bara att de flesta nationalekonomer resonerar precis på detta sätt. Alldeles oavsett om Sverige har betydligt högre ursprunglig BNP-nivå än t ex Island, går det "sämre" för den förra i och med att den procentuella tillväxten där är lägre. Utifrån det här sättet att räkna har man bland annat trots sig kunna verifiera den s k konvergenhypotesen, vilken antar att olika länders BNP-nivåer över tid kommer att sammanstråla med de mest utvecklade ländernas. Korpis resultat visar att det inte existerar någon konvergens mellan länderna, åtminstone inte i absoluta tal.

De näringslivsanknutna ekonomerna har även spridit uppfattningen att den svenska industriproduktionen har utvecklats sämre än andra jämförbara länders. Också här har de använt sig av relativa siffror, som de sedan jämfört med genomsnittet för samtliga OECD-länder. Det säger sig självt att om man jämför Sveriges industriproduktion med t ex Portugals och Greklands, får vi en bild av utvecklingen som är allt annat än ljus. Många OECD-länder hade vid början av 1970-talet en betydligt lägre industrialiseringsgrad

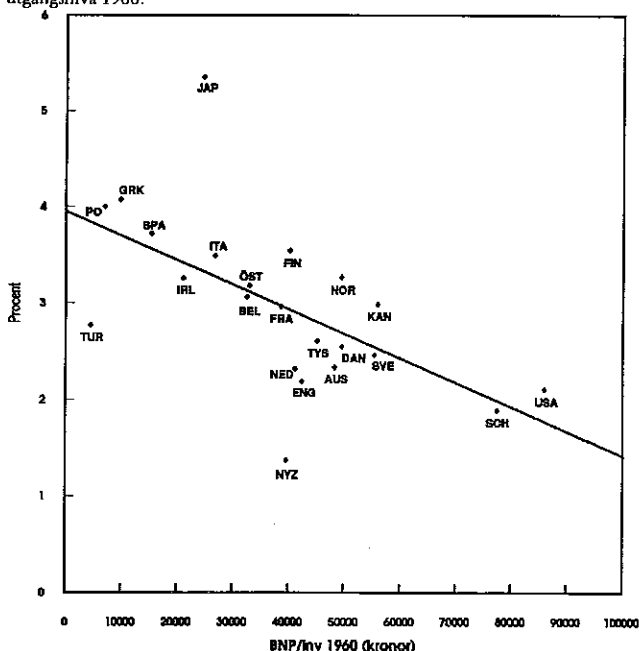
än Sverige, vilket gör att de inte lämpar sig särskilt väl som jämförande storhet. Om man istället jämför Sverige med de sex rikaste OECD-länderna – Danmark, England, Frankrike, Holland, Schweiz och Tyskland – vilka har samma tillväxtförutsättningar, finner man att industriproduktionen i totala tal har utvecklats ungefär lika i de olika länderna.

Korpi gör alltså tre mycket enkla preciseringar: För det första väljer han ett produktionsmått som ger en korrektere beskrivning av verkligheten; BNP/capita uttryckt i absoluta tal, d v s kronor och ören. De flesta nationalekonomer använder antingen BNP uttryckt i relativa tal eller BNI (bruttonationalinkomst). Det senare anger i stort sett detsamma som BNP, men

med den skillnaden att räntorna på utlandsskulden dras av från BNP. Det är främst SNS-ekonomerna som försökt lansera BNI, vilket framstår som tämligen utsiktslöst då de är så gott som ensamma om att använda det. Ingen blir väl förvånad om jag säger att BNI-måttet verifierar tesen om en svensk eftersläpning.

För det andra väljer han ett mycket långt tidsperspektiv, 1820-1990, där tonvikten dock ligger på perioden efter 1970. Här har Korpi kritiserats för att han inte fäster någon vikt vid det faktum att Sverige idag faktiskt befinner sig i kris. Om detta finns inte så mycket att säga mer än att Korpis undersökningsperiod sträcker sig så långt fram i tiden det finns källmaterial bevarat. Varken Korpi eller någon annan förne-

Figur 3.2. Procentuell tillväxt av BNP per invånare 1960-89 i 22 OECD-länder efter utgångsnivå 1960.

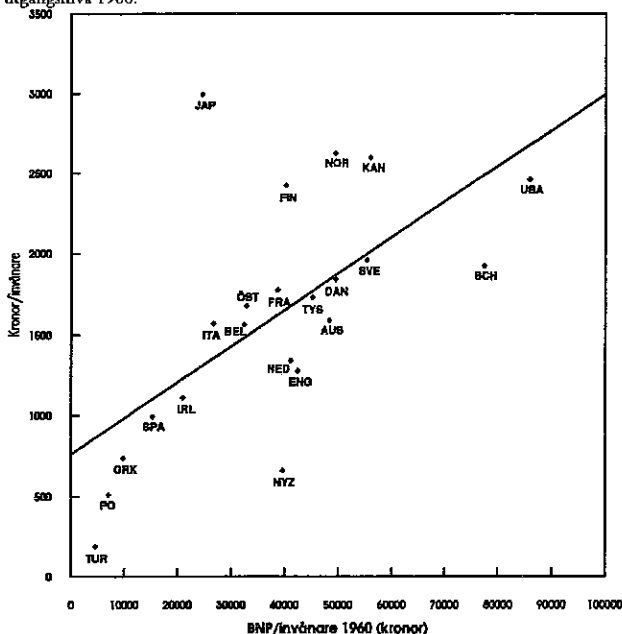

kar heller inte att den svenska ekonomin idag har stora problem att brottas med.

För det tredje hans val av jämförelseländer. Korpi väljer de sju rikaste OECD-länderna, vilket gör jämförelserna mer meningsfulla i o m att man då för samman länder med ungefär samma tillväxtförutsättningar. Motiveringen till att göra på det sättet är lika självklar som enkel; genomsnitt av t ex EG, OECD eller västeuropa rymmer alltid både fattiga och rika länder. Om man då mäter tillväxten procentuellt framstår Sveriges tillväxt som sämre än EGs, OECDs och västeuropas. Om däremot tillväxten mäts i absoluta tal, finner man att Sveriges tillväxt varit högre än EGs och västeuropas och ungefär lika som OECDs.

Sammanfattningsvis visar Korpis siffror att i förhållande till flertalet av de andra OECD-länderna har Sveriges tillväxt av BNP per invånare varit god. Ser man över hela efterkrigsperioden (1950-90) kan man urskilja fem OECD-länder vilka bildar ett toppskikt; Japan, Norge, Finland, Usa och Kanada. Dessa har haft högre absolut tillväxt än något av de andra OECD-länderna. En mellangrupp utgörs av Schweiz, Västtyskland, Danmark, Frankrike, Österrike och Sverige. Minst tillväxt har den grupp haft som består av Belgien, Italien, Australien, Storbritannien, Nederländerna och Irland. Till och med under perioden efter oljeprischocken 1973 har BNP per invånare ökat i samma takt i Sverige som i de övriga sex bland "de sju

Figur 3.3. Absolut tillväxt av BNP per invånare 1960-89 i 22 OECD-länder efter utgångsnivå 1960.

rika". Sveriges tillväxt har under 1980-talet varit högre än i t ex Västtyskland, Storbritannien, Frankrike, Danmark, Australien, Italien, Österrike, Belgien och Nederländerna (Korpi, s 82-83).

Näringslivets Ekonomifakta fuskar inte med siffrorna när de säger att Sveriges ekonomi halkar efter andra länders, men de väljer medvetet att bara ge en begränsad bild av verkligheten. En entydig slutsats av Korpis studier är inte bara att den svenska ekonomiska tillväxten har varit förhållandevis bra, minst lika viktigt är att det inte finns några belägg för att en stor offentlig sektor och höga skatter har synbart negativa effekter på ekonomisk tillväxt överhuvudtaget.

När Korpi första gången presenterade studien möttes han, av förklarliga skäl, av kompakt tystnad. Efter ett tag kom dock den samlade attacken från SNS-ekonomer och Näringslivets Ekonomifakta, vilka snart utropade sig som segrare. När man nu kan ta del av debatten i sin helhet får man, som en bekant till mig uttryckte saken, en lätt klaustrofobisk känsla av att leva i ett land där definitivt inte förnuftet regerar.

Förutom de fjorton debattinläggen, där Carl Bildts står för lågvattenmärket, innehåller bokens första hälft (s 9-124) en utvidgad analys av Korpi. Till saken hör också att Korpi numera censureras av de stora tidningarna. I Dagens Nyheter ("DN-Debatt") har han, om han vill fortsätta spela skunkens roll, 82 rader till sitt förfogande. På Ekonomisk Debatt tycker de att han ska använda sig av mer "objektiva" mått som enskild industristatistik. Det är vanligt att man i sådana här sammanhang väljer att belysa värden för t

ex byggproduktionen. Det är i sig inget fel i det, problemet är bara att Korpi aldrig har hävdat något om detta.

I en intervju som nyligen publicerades i Pockettidningen R (1992:5) säger Korpi att inte alla nationalekonomer anser att hans bild av den ekonomiska utvecklingen är felaktig. De som miss tror den dominerande synen att Sverige halkar efter håller emellertid av olika anledningar tyst. De som är vid universiteten har Sven Grassmans öde färskt i minnet, de som stod det tidigare finansdepartementet nära är alla impregnerade av liberal ekonomisk teori. Alla håller tyst.

Efter det att boken givits ut har dock ytterligare två debattinlägg publicerats i Ekonomisk Debatt, av Klas Eklund, Urban Karlström och Magnus Henrekson. Kritiken är densamma som i tidigare debattinlägg, men som väntat med större tyngdpunkt på att Sveriges ekonomi faktiskt befinner sig i en djupgående kris sedan hösten 1992. Naturligtvis är det ingen som förnekar detta. Korpi påpekar redan i boken, som skrevs innan räntehöjningarna och krispaketen 1, 2 och 3, att Sveriges ekonomiska tillväxt har varit relativt låg sedan 1990 och att detta mycket väl kan bero på att Sverige har problem med produktiviteten såväl i industrin som i den offentliga sektorn. Grundorsaken till krisen bör dock inte sökas i någon slags metafysisk föreställning om en långvarig eftersläpning orsakad av den svenska modellen eller verkningslös keynesianism.

Om det nu inte går att belägga att den svenska modellen har synbart negativa effekter på ekonomisk utveckling, var ska man då söka orsaken till den kris vi nu befinner oss i?

Finns det några alternativ till den liberala teorins uppenbart felaktiga diagnos? Korpi menar att den förra socialdemokratiska regeringens målsättning med låg inflation och full sysselsättning i längden inte var hållbar på grund av 80-talets överhettning. Rehnbergsavtalet sågs av alla som en engångsföreteelse, och i det läget valde regeringen att rucka på målet med full sysselsättning. Marknadskrafterna fick ta över på bekostnad av en aktiv arbetsmarknadspolitik. En överenskommelse av Rehnbergsavtalets slag – en bred uppgörelse mellan stat, arbetsgivare och reformistiskt fack – borde enligt Korpi ha provats under en längre tidsperiod. Just Rehnbergsavtalet var emellertid dömt att braka samman, emedan det motarbetades av både arbetsgivarna och LO.

1980-talets överhettning bidrog den socialdemokratiska regeringen själv till, genom devalveringar och avregleringar av bankerna. Vid sidan av en exemplös omfördelning av samhällets resurser från fattiga till rika gav devalveringarna under 80-talet de svenska företagen vinster de egentligen inte var förtjänta av. När de så hade medel till förfogande för förnyelse (nödvändiga strukturrationaliseringar) höll de istället på med annat. Bil- och flygplansdirektörer försökte vara samhällsfilosofer, Volvo köpte en massa onödiga fabriker (bl a en för tillverkning av pjäxor) och så vidare. Det är dock svårt att tänka sig SAF eller Näringslivets Ekonomifakta gå ut med budskapet att den svenska krisen beror på dåliga företagare och inte den svenska modellen.

Därför förs idag en politik som systematiskt monterar ned de delar av den

offentliga sektorn som kommer det stora flertalet till godo. Man har börjat skära i sjukförsäkringssystemet (karensdagar), socialförsäkringssystemet (bostadsbidrag), man höjer pensionsåldern och lägger ned institutioner som t ex daghem, fritidshem, skolor, sjukhus och ålderdomshem. I försvaret av de senare är många anarkister med och arbetar, i sektoriella kamper på lokal nivå för att t ex bevara bostadsområdets skola och fritidshem, eller för att försöka stoppa de politiska beslut som syftar till att omvandla väl fungerande dagis till barnparkeringar.

Walter Korpis bok har därför politiska implikationer trots att hans utgångspunkt hela tiden har varit forskarens sökande efter empiriska fakta. De ekonomer som tar den liberala teorins modeller för givna bryr sig sällan om den empiriska verkligheten, och när de gör det är det för att bevisa den egna teorins riktighet. När teorin inte stämmer med verkligheten, och så är uppenbarligen fallet, gör de systematiska fel och läser fel i tabellerna.

Korpis bok är viktig, inte för att den är ett inlägg i en akademisk debatt utan för att den tillhandahåller argument mot dem som på felaktiga grunder för en politik som bara gynnar de rika i samhället. Den nuvarande regeringens klasspolitik är naturligtvis moraliskt förkastlig, men oavsett detta är det, för att tala med Walter Korpi, viktigt att ha siffrorna på sin sida.

Börje Bergfeldt

Recension av *Halkar Sverige efter. Sveriges ekonomiska tillväxt 1820-1990 i jämförande belysning*, Walter Korpi (Carlssons förlag 1992).

Dante, utopi och historiefilosofi

Drygt ett år efter utgivningen av praktverket *Dante. Liv, verk och samtid*, vilket recenserades i förrförra numret av AT, har samme författare, Giacomo Oreglia, utkommit med ett "litet poem" kallat *Dante Anarken och hans sex mästare*. Det är en påkostad bok, ymnigt illustrerad med tidstypiska träsnitt av Sven Ljungberg, som ges ut på Carlsson Bokförlag. *Dante Anarken* anger i förtätad form den intention, eller snarare vision, som också kommer till uttryck i den föregående, betydligt tjockare boken. Dikten är intill bristningsgränsen laddad med symboler, och skulle ha varit fullständigt omöjligt att genomblicka (för den som likt mig inte kan Dante på sina fem fingrar) utan de initierade kommentarerna av översättaren, Ingemar Boström.

Visionen och symbolerna är religiöst färgade. På första sidan försätts man mitt i en teologisk tvist mellan en inkvisitor och en franciskanermunk. Därefter rör sig texten osvikligt inom den föreställningsvärld som delades av bildade människor i Italien runt år 1300. Samtidigt menar författaren att Dante och hans sex inspirationskällor – Joakim, Franciskus, Siger, Vergilius och Maria (titelns sjätte mästare är Dante själv) – i högsta grad angår nutida människor. Därför är dikten försedd med den lika gåtfulla som anspråksfulla undertiteln "manifestet för Danterevolutionen". Stämningen är apokalyptisk, ja det är som om Oreglia vill frambesvärja den nya tiden med ord och betydelser från en mycket avlägsen tid.

Den fråga som *Dante Anarken* ställer, som i första hand är en enda lång hyllningsdikt till Dante och de "mästare" som försåg hans litterära verksamhet med livsluften och stoffet, riktar sig både till historiefilosofins ursprung och utopins roll. Gioacchino da Fiore, eller på svenska: Joakim, en profetiskt begåvad munk som levde och verkade i 1100-talets Italien, är enligt Oreglia den allra viktigaste inspiratören bakom Dantes verk. Joakim författade ett flertal skrifter, grundade en ny orden (som dock relativt snabbt trängdes undan) och lanserade en av de allra första historiefilosofierna. Han utlade Bibeln och särskilt treenighetsläran på ett sådant sätt, att ett dynamiskt begrepp om historien växte fram ur den stela kristna dogmen om Guds treenighet. "Fadern" tillordnades den första tidsperioden av mänsklighetens historia, kännetecknad av underkastelse och tvång. Efter Guds förkroppslig-

gande i Kristus inträder den andra och ännu ihållande epoken, Sonens rike, som präglas av den hierarkiska katolska kyrkan och en handlingsinriktad livsstil. Denna epok kommer att följas av ytterligare en tidsålder, besjälad av Den helige ande. Det blir slutpunkten för den mänskliga historien och innebär att inget tvång längre behövs och inga auktoriteter och inga hierarkier, människorna lever fredligt och osjälvviskt tillsammans. Det finns "inte längre några magnifika herdar och inte längre någon eländig hjord", som Oreglia uttrycker det.

Tanken om ett paradisiskt tillstånd är inte ny; vad som är nytt är att det placeras i den mänskliga historien, efter upplösningen av den rådande ordningen. Jämfört med de gängse föreställningarna om historien var detta revolutionerande. Den dominerande filosofin, både den aristoteliskt inspirerade och den mer dogmatiskt kristna filosofin räknade inte med någon historisk dimension alls; diskussionerna kretsade kring utarbetandet av kosmologier, hur världen var uppbyggd, varvid människors handlingar var betydelselösa, enbart Gud hade något att säga till om. Den dominerande ideologin, den kristna föreställningsvärld som formades av bland andra Augustinus, fränkande också människor initiativförmåga och framtid. Jordelivet var grovt uttryckt en transportsträcka till Gud, där var och en, i all förödmjukelse och isolering, konfronterades med domen eller nåden. I den mån mänskligheten på den här tiden överhuvud tänktes ha en historia, antog denna formen av en enkelriktad förfallsprocess med början i en svunnen guldålder.

Joakim, bibelutläggaren, tog så att

såga himmelriket och förflyttade det från Gud till människorna, förvandlade det från något hinsides till en sak av denna världen, i en inte alltför avlägsen framtid. Underkastelsen och tvånget upphör inte på den yttersta dagen efter Guds befallning utan avskaffas genom en historisk process. Joakim ställer – genom formuleringen av en historiefilosofi – i utsikt en kollektiv befrielse i det här livet, och öppnar därigenom upp *en teoretisk dimension* för människors förhoppningar om en avsevärt bättre värld.

Joakim bröt sig på flera punkter ut ur samtida tankemönster, däri består hans insats; å andra sidan irrade han runt i religiösa tankebanor på ett sätt som förklarar flera svagheter i hans historiefilosofi. Joakims lära om de tre tidsåldrarna är baserad på en tolkning av Bibeln och inte av den faktiska historien, trots att en empiriskt inriktad historieskrivning håller på att utvecklas under 1100-talet (främst i England). Historiefilosofin har karaktären av en profetia. Vidare saknas spår av politiska perspektiv och handlingsprogram. Joakim säger, vad jag förstår, ingenting om hur, varför och av vilka den omvandling genomförs, som innebär att samhället befrias från alla hierarkier. Man lämnas med intrycket, att det är Gud som står för övergången till det tredje riket – tomrummet fylls upp av ett övernaturligt väsen. Denna tendens lever kvar i senare historiefilosofier – då "Gud" byts ut mot andra övermänskliga aktörer som "historien själv" – och utgör en allvarlig invändning mot dem. Det allra sämsta med det här slaget av historiefilosofiskt tänkande är trosvissheten, tanken om en metafysisk upp-

backning, som man kan lita på och som rättfärdigar alla handlingar eller, snarare, underlåtelser.

Men det är lätt att anlägga ett alltför modernt perspektiv. Joakims historieteori medförde inte, om man ser till dess inverkan under resten av medeltiden, att människor stirrade upp mot skyn i väntan på Frälsaren utan förefaller ha inspirerat människor till handling, konkreta motdrag mot den tidens överhet. I mitten av 1200-talet kommer franciskanerorden, grundad av Franciskus av Assisi, den andre i ordningen av Dantes "mästare", i kontakt med Joakims idéer. Den radikalare grenen av franciskanerorden, spiritualerna, revolterar mot kyrkans utsugning, ofantliga rikedom och korruption – dock inte i första hand genom krav på omfördelning, det är den absoluta fattigdomens ideal som görs gällande. En av deras mest framstående teoretiker, Petrus Johannes Olivi, utvecklar under senare delen av 1200-talet en joakimitisk tolkning av historien där spiritualerna spelar en viktig roll: det är spiritualerna som banar vägen för andens och frihetens rike.

Nutida historiker delar inte den synen på franciskanerorden; men det är inte självklart, hur dess omvälvande verksamhet ska värderas, eller hur pass omvälvande den var. Friedrich Heer gör en positiv bedömning: "Det är under följande århundraden ofta nog franciskanska motiv som ger sin färg åt ett revolutionärt historietänkande och även inspirerar revolutionära aktioner." (Heer, 193) Kurt Flasch står för en negativ inställning. De s k tigarordnarna, franciskanerna och dominikanerna, var ett försök från påvekyrkans sida att reformera sig och integre-

ra (och därigenom desarmera) de växande sociala protesterna, som blossade upp i takt med att de samhälleliga motsättningarna skärptes under 1100- och 1200-talen. (Flasch, 252f)

En annan sak att hålla i minnet vid bedömningen av Joakims historieteori och det mottagande den fick, är att det, enligt vissa historiker, ännu inte etablerats någon skarp gräns mellan det naturliga och det övernaturliga, det profana och det heliga. Peter Brown menar att det under 1100- och 1200-talen är en process igång runtom i Europa, som medför att föreställningen om Guds infätning i de mänskliga angelägenheterna avtar i styrka och mynnar ut i en separation som är otvetydig. Han betraktar gudsdomarnas försvinnande som paradigmiskt; under loppet av 1200-talet upphör och förbjuds tillämpningen av gudsdomar – att Gud fäller avgörandet i rättsliga tvister genom att en person får genomgå ett, ofta plågsamt test – som intill dess varit en utbredd praxis. Ett verkligt element i denna separationsprocess var översättningen (till latin) och receptionen av Aristoteles skrifter, i strid mot kyrkans vilja och upprepade förbud. Siger av Brabant, den tredje av Dantes mestare, var en av de skarpaste aristoteliskt inspirerade tänkarna. Av sina motståndare tillskrevs han år 1277 följande kätterska åsikter: "att teologens predikningar är grundade på fabler"; "att man inte vet något mera bara genom att kunna teologi" och "att det endast är filosoferna som känner världen". (Oreglia 1991, 459) Siger vägrade att göra avbön och mördades tio år senare på kyrkans befallning. Men det förändrade inte det faktum, att Siger och andra radikala aristoteliker

gjorde det möjligt, genom den enträgna betoningen på förnuftets autonomi, att diskutera filosofi och världsliga frågor i offentliga sammanhang utan att man var tvungen att ständigt göra religiösa överväganden och utvikningar.

Samtidigt med *Dante Anarken* publiceras också en samling recensioner av Oreglias förra bok. *Debatten om Oreglias Dantebok* är ett häfte som innehåller 42 recensioner av lika många skribenter, och visar att Dante är en högst levande person i svenskt kulturliv. Vad som kan vara värt att notera är att det i flera tidningar på fullaste allvar har förts en diskussion på temat "var Dante (verkligen) anarkist?". Diskussionen om Dante var anarkist eller inte är fullständigt anarkronistisk, som jag ser det. Upprinnelsen står att finna i Oreglias användning av den mystiska beteckningen "anark"; han menar att Dante inte bara var en joakimit och spiritual utan också en anark. Oreglia klargör inte vad som skiljer en anark från en anarkist eller, för den delen, från andra saker, och ger därmed upphov till en viss förvirring. Men det kan inte råda någon tvekan om att beteckningen "anarkist" endast gäller människor som deltagit i sociala och politiska rörelser, huvudsakligen i Europa, från och med 1800-talet och inte en sekund tidigare – alldeles oavsett hur gammalt själva ordet är. Däremot är det naturligtvis fullt legitimt att ställa frågan, om Dante var en moraliskt rakryggad person, om han var politiskt klarsynt, eller om han konsekvent kämpade mot förtryck.

Recenserade böcker:

Giacomo Oreglia,
Dante Anarken och hans sex mästare,
Carlssons, 1993

Britt-Marie Dehn (red),
Debatten om Oreglias Dantebok,
Carlssons, 1993

Använd litteratur:

Peter Brown, "Society and the Supernatural: A Medieval Change", *Daedalus* 104, 1975, s 133 – 151

Kurt Flasch, *Das philosophische Denken im Mittelalter*, Stuttgart, 1986

Friedrich Heer, *Medeltiden. 1100 -1350*, Stockholm, 1966

Giacomo Oreglia, *Dante. Liv, verk och samtid*, Stockholm, 1991

DIREKTE
AKTION

Danmarks
anarkist-avis

Antiautoritære nyheder og
analyser hvert kvartal.
4 numre - 40 kr.

Norsk giro 1-98 54 98
DIREKTE AKTION
Postbox 303
DK-1502 København V.

Magnus Hörnqvist

